

YENİ VERİLERLE ANADOLU'DA PERS MİMARİSİ GELENEĞİ: APADANALAR
PERS ARCHITECTURE TRADITION IN ANATOLIA WITH NEW DATA:
APADANAS

Davut YİĞİTPAŞA

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University, Faculty of Art and Sciences, Department of Archaeology

davut.yigitpasa@omu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-8821-5628

Osman ÖZTÜRK

Yüksek Lisans, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı
M.A., Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of Archaeology

osman02arkeo@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1484-0401

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
2/2, Eylül - September 2020 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
www.oannesjournal.com
https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 07.08.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date : 31.08.2020
Sayfa-Pages : 241 – 276.

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: YİĞİTPAŞA, Davut – ÖZTÜRK, Osman, “Yeni Verilerle Anadolu’da Pers Mimarisi Geleneği: Apadanalar”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/2, Eylül 2020, ss. 241 – 276.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

2/2, Eylül - September 2020

241 – 276

Makale Türü: Araştırma Makalesi

YENİ VERİLERLE ANADOLU'DA PERS MİMARİSİ GELENEĞİ:
APADANALAR*
*PERS ARCHITECTURE TRADITION IN ANATOLIA WITH NEW DATA:
APADANAS*

Davut YİĞİTPAŞA – Osman ÖZTÜRK

Öz

Anadolu veya Küçük Asya olarak bilinen coğrafyada iki asrı aşkın hüküm süren Persler (MÖ 547-330), bölgeyi birinci dereceden kültürlerini yansıtan İran merkezli ve Güney kısımları ile Batı Hemedan bölgeleriyle etkilemişlerdir. Anadolu siyasi, sosyo-kültürel ve özellikle mimari açıdan Yüksek Pers Sanatı olarak nitelendirebileceğimiz Apadana (Sütunlu Salon, Taht Salonu, Kabul Salonu, Hypostyle Salon, Tören Salonu, Kamu Binası) yapılarıyla özdeşleşmektedir. Çatısını sütunların taşıdığı ve temelde kabul eylemine yönelik işlevi olan Apadana yapıları Anadolu coğrafyasında; köken grubunda değerlendirilen ve Geç Hitit (?) özellikli Hattuşa Apadanası (D Yapısı), Med-Frig-Pers dönemlerini bir kompozit halde sunan Kerkenes Dağı Apadanaları, Urartu ve Pers apadanalarının gelişim evrelerini stratigrafik bir şekilde çağdaşları Kafkasya örnekleri (Karacamirli, Qurban Tepe-İdeal Tepe) gibi gösteren Altın-tepe Apadanası ve Evreleri, Greko-Pers etkileri gösteren ve bitmemiş bir yapı olan Nevşehir Apadanası, Batı Anadolu'da Helen-Pers etkilerini taşıyan (yuvarlak-

Abstract

Persians (547-330 BC), which ruled over two centuries in the geography known as Anatolia or Asia Minor, influenced the region with its Iranian-centered and Southern parts and Western Hemedan regions reflecting their first-order cultures. Anatolia is identified with the Apadana (Columned Hall, Throne Hall, Reception Hall, Hypostyle Hall, Ceremonial Hall, Public Building) structures that we can qualify as High Persian Art in terms of political, socio-cultural and especially architectural aspects. Apadana structures, whose roof is carried by columns and which have functions mainly for acceptance, are in Anatolian geography; The Kerkenes Mountain Apadans, which are evaluated in the origins group and feature the Late Hittite (?) feature, as a composite in the Med-Phrygian-Persian era, are stratigraphically contemporary examples of the Caucasus (Karacamirli, Qurban Hill-Ideal Hill), Nevşehir Apadana and its Phases, which shows the Greco-Persian effects and is an unfinished building, Larisa Apadana (Round-corrugated column) in West Anatolia (Persian 'in

* Bu makale, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı'na 2018'de verilen "Pers Mimarisinde Apadanalar: Ortaya Çıkışı ve Gelişimi" başlıklı tezden derlenmiştir. OMÜ Bilimsel Araştırmalar Projeleri Başkanlığına (Proje No: PYO.FEN.1904.16.018) desteklerinden dolayı çok teşekkür ederiz.

oluklu sütun) Larisa Apadanası, Güneydoğu Anadolu'da yer alan ve Persler'in başkentlerinde bulunan sütunlu salonların tipik bir yansıması olan Tille Höyük Apadanası ve son dönemlerde ortaya Orta Anadolu'nun kuzeyinde bulunan Amasya-Oluz Höyük Apadanası ile temsil edilmektedir.

Southeastern Anatolia) It is represented by the Tille Höyük Apadana, which is a typical reflection of the colonnade halls in the capitals of the city, and the Amasya-Oluz Höyük Apadana, located in the north of Central Anatolia.

Anahtar Kelimeler: Apadana, Pers, Anadolu, Sütun, Mimari.

Keywords: Apadana, Persia, Anatolia, Column, Architecture.

Giriş

Persler/Akhaimenidler, bugünkü İran merkezli kurulmuş ve batıda Anadolu üzerinden Batı Trakya kıyıları ile Balkanların bir kısmına, kuzeyde Kafkasların içlerine, doğuda Hindistan sınırlarına ve güneyde Mısır topraklarını kapsayacak kadar çok geniş bir hâkimiyet alanına sahip imparatorluk kurmuşlardır. İmparatorluk, Antik Çağ'ın diğer uygarlıkları gibi hâkim oldukları topraklarda yaşayan kültürleri mimari, sanat, sosyal-kültürel ve siyasi gibi alanlarda etkilemişlerdir. Bu bakımdan Anadolu'da yaklaşık 200 yıl hâkimiyet sağlamış Perslerin mimari sanatı başta olmak üzere bölge coğrafyasını mimari-sanat, seramik, sosyo-kültürel ve siyasi açıdan etkilediği yapılan bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur. Mimari açıdan baktığımızda Anadolu'da çatısı sütunlar tarafından taşınan ve kabul eylemine yönelik özelliği olan apadanaların varlığı dikkat çekmektedir. Apadana; işlevi açısından literatürde kabul salonu, kamu binası, tören salonu, sütunlu salon, taht salonu, hypostyle salon (Hypostylos veya hypostyloi) gibi çeşitli adlarla anılmaktadır.

En temel anlamıyla kamuya ait bir kabul salonu niteliği taşıyan apadanaların, oluşum ve gelişim sürecini destekleyen sütunun tarihsel kullanımı, Anadolu ve Kuzey Suriye kökenli olan Bit-Hilani ve Batı Anadolu çıkış noktalı Megaron'la ilişkili olduğu belirgindir. Apadaların kökeni açısından ilişkili olduğu ilk örnekleri ise Mısır Hypostyle salonlarıyla Karnak Tapınağı¹, Teb-Malkata Sarayı², Amarna-Kuzey Sarayı³, Memfis-Merneptah Sarayı⁴, Mentuhotep (Mentuhateb) Sarayı⁵, Bubastis-Bastet Tapınağı⁶, Tanis-Qantir Sarayı⁷, Apries Sarayı⁸ karşımıza çıkmaktadır. Apadana mimari formuna en yakın örnekleri ise Med siyasi tarihiyle (öncesi ve sonrası) ilişkili olan ve Pers apadana sanatının temelini teşkil eden İran'daki en erken sütunlu salon Hasanlu V-IV (MÖ 1500-1200/1100-800)⁹, Sagz-Abad (MÖ 1450-1200)¹⁰,

¹ İnal, 1992: 289.

² Badawy, 1966a: 49; Pagliari 1988: 205-240.

³ Pagliari, 1988: 205; Brewer – Teeter, 2011: 168.

⁴ Huot – Thalmann, vd., 2000: 382; Brewer – Teeter, 2011: 168-169.

⁵ Arnold, 1991: 5-48; İnan, 1992: 281-283.

⁶ Arnold, 1996: 46.

⁷ Arnold, 1996: 50-52.

⁸ Petrie – Walker, 1990: 1-16.

⁹ Dyson, 1960: 118-129; Young, 1966: 48; Çilingiroğlu, 1979: 101; Muscarella, 1989: 24-36; Kalkan, 2008: 207; Danti, 2013: 143-275; Safari – Ghadim, 2015: 63.

Baba Jan (MÖ1200/1100-800)¹¹, Nush-i Jan I (MÖ 750-600)¹², Ziyiye/Ziwiye (MÖ 8-7. yy)¹³, Godin Tepe II (MÖ 6. yy)¹⁴ ve Tepe Özbaki (MÖ 6. yy)¹⁵ tipleri oluşturur. Batı İran-Hemedan bölgesinde ise Pers apadanalarının temel özelliklerini oluşturan ve mimari formun zirve yaptığı Pasargadae (R-P-S Sarayı apadanaları)¹⁶, Susa (Susa ve Chaour Sarayı apadanaları)¹⁷, Persepolis (Sitadeldeki apadana ve 100 Sütunlu Salon)¹⁸ ve Borazjan (Charkhab, Sang-e Siyah ve Bardak Siyah Sarayı apadanaları)¹⁹ yapılar mevcuttur. Pers çekirdek ülkesinin etkileşimi olan ve Urartu, Med ve Perslerce sonradan yapılan eklemelerle tekrardan kullanılan Kuzeybatı İran (İran Azerbaycanı)/Kafkaslar'da bulunan yapılarda Bastam Güney ve Kuzey Apadanası (MÖ 7. yy)²⁰, Arin-Berd (MÖ 6-5. yy)²¹, Armavir-Blur (MÖ 6-5. yy)²² ve Pers sanatının en özgün örneklerini gösteren Karacamirli²³ yerleşimdeki İdeal Tepe ve Qurban Tepe apadana yapıları (MÖ 5-4. yy) birer tipik apadana özelliğini taşımaktadırlar.

Kuzeybatı İran'ın bir uzantısı olan ve 200 yıl Perslerin hâkimiyet altında kalan Anadolu ya da Küçük Asya'da da sütunlu salon veya apadana yapı tipinin örneklerini farklı zaman ve özelliklerde görmek mümkündür. Kronolojik olarak incelendiğinde bugün Anadolu'daki en erken örnek olan Hattuşa-D Yapısı (MÖ 2. bin)²⁴, Orta Anadolu Demir Çağı için Hitit-Med ve Persler'le ilişkilenen Sorgun-Kerkenes Dağı Apadanası²⁵, Urartu ve Pers tarihinde tartışma yaratan en az iki evreli Erzincan-Altıntepe Apadanası (MÖ 7-6. yy)²⁶, Anadolu Pers apadanaları açısından yeni bir örnek olan ve Greko-Pers özellikler taşıyan Nevşehir Apadanası²⁷, Persler'in batıya yayılımını kanıtlayan Buruncak-Larisa Apadanası²⁸, Güneydoğu'da Yakınoğlu etkili Adıyaman-

¹⁰ Talaei, 1998: 31; Talei, 2007.

¹¹ Goff, 1968: 105-134; Goff, 1969: 117; Kalkan, 2008: 208.

¹² Stronach, 1968: 177-186; Stronach, 1969: 1; Stronach, 1985: 832-837; Stronach, 1987: 290; Stronach, 2003: 236; Roaf – Stronach, 2007: 131; Stronach, 1978: 1-28.

¹³ Motamedi, 1997a: 320; Motamedi, 1997b: 143-170; Safari – Ghadim, 2015: 64.

¹⁴ Young, 1969: 9, 27, 29; Young, 1972: 185; Çilingiroğlu, 1979: 103; Safari – Ghadim, 2015: 65.

¹⁵ Majidzadeh, 2001-2002: 4; Stronach, 2003: 237; Majidzadeh, 2010.

¹⁶ Herzfeld, 1929: 11; Schmidt, 1953: 9, 20; Nylander, 1966: 374; Stronach, 1978: 43, fig. 22-24; Sami, 1996: 59.

¹⁷ Ghirshman, 1963: 148-155; Unvala, 1929: 230; Perrot – Brun, vd., 1971: 46-48, fig. 25-26; Knauss, 2006: 104-105, res. 6; Kaboli, 1994; Ladiray, 2013: 186.

¹⁸ Stott, 1938: 68; Schmidt, 1953: 70; 1957; Barnett, 1957: 55; Root, 1985: 108.

¹⁹ Karimian – Sarfaraz, vd., 2010: 46; Mohammadifar, 2010: 104.

²⁰ Kleiss, 1979: 36; Kleiss, 1988: 32, Abb. 25-41.

²¹ Ter-Martirossov, 2001: 157-158; Hovhannisyan (Oganessian), 1961: 52-54.

²² Martirosian, 1974: 49; Kleiss, 1976: 37, fig. 20; Khatchadourian, 2014: 149.

²³ Knauss – Gagoshidze, vd., 2010: 114; Knauss, 2013: 12.

²⁴ Naumann, 1957: 10-15, Abb. 4-5; 2007: 442; Roaf, 1996: 144; Seeher – Schachner, 2013: 131.

²⁵ Summers, 1997: 92.; Summers, 2007: 255; Summers, 2001; Summers – Summers, 2003; Summers – Françoise Summers, vd., 2004: 8, 21, fig. 2-14; Brixhe – Summers, 2006: 100.

²⁶ Özgüç, 1963: 51-53, Lev. XI, 1-2; Özgüç, 1966: lev. IV, VI; Karaosmanoğlu – Can, vd., 2007: 259-270, res. 7-8; Karaosmanoğlu – Can, vd., 2008: 497, res. 6-8; Karaosmanoğlu, 2009: 353; Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2012: 133; Karaosmanoğlu, 2014: 81; Yiğitpaşa, 2016: 123-125.

²⁷ Yenipınar, 2005: 21; Kalkan, 2008: 49.

²⁸ Schefold, 1934; Boehlau – Schefold, 1940; Safari – Ghadim, 2015: 68, fig. 20.

Kâhta Tille Höyük Apadanası²⁹ ve son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarla Oluz Höyük'te³⁰ Pers apadanası olduğu belirlenen bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Harita 1).³¹

Hattuşa Apadanası (D Yapısı)

Hattuşa Antik Kenti, Çorum il sınırlarında yer alan Boğazköy ya da Boğazkale olarak yerde konumlanmaktadır. Bölgede ilk yerleşim izleri MÖ 6000-4000 arasına verilmektedir³². Orta Anadolu platosunda Ankara'nın yaklaşık 150 km doğusunda, 180 hektarı aşkın eğimli bir alanı kaplayan ve 6.6 km uzunluğundaki, yüzlerce gözetleme kulesi olan kent suruyla çevrili bu Hitit kentinin modern adı (Boğazköy), hemen yanı başındaki köyden gelmektedir.³³ Yerleşim MÖ 1650 dolaylarında Hitit kralı Labarna tarafından başkent yapılır ve kendi adını da kent adına uygun olarak Hattuşili olarak değiştirir.³⁴

Büyükkale-Kral Sarayı³⁵ olarak adlandırılan bölümde yer alan Hattuşa Apadanası (D Yapısı), 40 m. genişliğinde ve 50 m. uzunluğundaki apadana (sütunlu salon) (Fig. 1-2, Res. 1), en büyük yapı konumundadır.³⁶ Apadana, vadi kenarının ortasında, en belirgin noktada oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Bundan dolayı yapının saray için büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.³⁷ Yapının üst katının Hitit krallarının kabul salonu olduğu düşünülmektedir. Günümüzde yalnızca 39x48 m. Ölçülerinde yalnızca alt katı görülebilen bu katlarda günlük işlerin yürütüldüğü ve asıl ikamet odalarının ise evin üst katında bulunduğu düşünülmektedir.³⁸ Uzunlamasına beş bölme duvarı, üst kattaki beş sütun sırasının (5 sıralı sütunlar) temel işlevini görmüştür. Böylece kenar uzunluğu 32 m. olan ve tavanı ahşap direklerle taşınan kare şeklinde bir salon ortaya çıkmıştır (Fig.3). Bu salona orta avluda yer alan girişle erişilmektedir.³⁹ Apadana, D Yapısı⁴⁰ olarak literatüre geçmiş ve kabul eylemine yönelik en erken yapılardan birini oluşturmaktadır. MÖ 2. binyılın 2. yarısına tarihlenen ve düzensiz duvarlara sahip bu kraliyet yapısı, Anadolu'nun en eski sütunlu salonudur. Bina, 11.6x10.7 m. boyutlarında geniş, açık alanlara sahiptir.⁴¹ 5x5 m. diziminde toplam 25 kare sütuna sahip apadananın çatısı, ahşap kirişlerle kaplıken; havalandırma ve ışıklandırma içinde pencere açıklıklarının (iki ya da 3 taraftan aydınlatılmıştır)⁴² olduğu saptanmıştır.⁴³ Yapının dış kenarları, tam olarak birbirine paralel değildir; ancak 0.20 m. genişlik ve 0.90 m.

²⁹ Moore, 2003; Blaylock, 2009: 198-202; Blaylock, 2016; Blaylock, 2017: 390.

³⁰ Dönmez, 2015: 71; Dönmez – Saba, 2018: 14.

³¹ Öztürk, 2018: 1.

³² Schachner, 2013: 150.

³³ Seeher – Schachner, 2013: 131, Res. 1.

³⁴ Roaf, 1996: 144.

³⁵ Schirmer, 1982: 19-20, şek. 6a-6b; Neve, P., 1993: 7; Schachner, 2012: 88-89; Baltacıoğlu, 2016: 49, çiz. 8.

³⁶ Seeher, 2006: 115, 120, res, 120-124, 126; Naumann, 2007: 440, res. 571/2.

³⁷ Naumann, 1957: 10.

³⁸ Neve, 1982: 30, res. 14.

³⁹ Seeher, 2006: 120-121, res, 126.

⁴⁰ Naumann, 1957: 10-17, Abb. 4-5; Çilingiroğlu, 1979: 97; Nauman, 2007: 441-442.

⁴¹ Neve, 1982: 98.

⁴² Naumann, 1957: 10-15, Abb. 4-5; Nauman, 2007: 442.

⁴³ Safari - Ghadim, 2015: 67, fig. 15.

uzunluğundaki sapsmalar, artan arazi ve temel duvarları göz önüne alındığında telafi edilecek bir durumda olduğu söylenebilir.⁴⁴ Yapının güneydoğu bölümünde dikdörtgen ve kare planlı, kralın özel yapıları olarak düşünülen ve 4.2-5 m. genişliğinde ve ortalama 35 m. uzunluğunda 6 adet oda bulunmaktadır.⁴⁵ Doğu bölümü düzensiz olan apadana bu yönde dördül kesitli bir orta oda, sağında ve solunda birer dar oda varken; güney köşesinde yine dördül kesitli bir oda bulunmaktadır.⁴⁶ Apadana temelinin bir depolama alanı olarak kullanılması, sütunlu salonun ikinci bir işleve sahip olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁷ A. Çilingiroğlu, MÖ 2. binyılın 2. yarısına tarihlenen bu apadananın, Urartu apadanaları üzerine etkili olmadığını düşünmektedir.⁴⁸ Kazıcıları tarafından yeniden kurma denemeleri (rekonstrüksiyon) yapılan apadana⁴⁹ W. Schirmer tarafından bir toplantı salonu olarak yorumlanır.⁵⁰

Hitit krallarının ve ailelerinin yaşadığı Büyükkale'de⁵¹, bugüne kadar kazılmış en büyük yapı olan ve MÖ 13. yy'a tarihlenen D Yapısı'nın zemin katında değinildiği gibi dar, dikdörtgen odalar bulunmaktadır. Çok geniş olan birinci katı ise, başka bir ifadeyle, Hatti'nin Hava Tanrısı'nın tapınağını da içeren ve bütün çevreye hâkim bir tören salonundan oluşmaktadır.⁵² D Yapısı'nın hemen yanında yer alan ve yine MÖ 13. yy'a tarihlenen E Yapısı'nda küçük bir kabul salonu olarak düşünülmektedir. Yapı, simetrik yapısıyla Tel Açıana'daki Niqmepa Sarayı'nda yer alan Bit-Hilani tipini yansıtmaktadır. Aynı yüzyılda ve kalenin kuzeybatı köşesinde yer alan F Yapısı ise, konumu ve özellikleri gereği, Hitit krallarının ailelerinin oturduğu yapılardan biri olarak tanımlanmaktadır.⁵³ D Yapısı'nın alt katında kil mühür baskılar bulunurken; E Yapısı ve K Yapısı'nda çivi yazılı tabletler bulunmuştur.⁵⁴ Apadana dağılmış halde bulunan kil tabletler ve kil silindir mühürlerin bulunması ve bu belgelerde burada birtakım verilerin saklanmış olduğunun belirtilmesi, yapının ikinci bir eş göreve hizmet ettiğini düşündürmüştür. Bunun alt kat olduğu sanılmaktadır.⁵⁵

E. Akurgal, çok iyi korunan Büyükkale'de kabul salonlarının olduğunu belirtir. Bunun yanında Hititler'de sütunun tanınmadığı ve onun yerine dörköşe direklerin kullanıldığını ifade eder.⁵⁶ Bunun yanında yapılan radiokarbon çalışmalarında Büyükkale Vc katmanındaki yangın enkazı içerisinde yer alan büyük bir binadan ahşap kalıntıların bulunması, apadana sütunlarının ahşaptan olduğunu kanıtlar niteliktedir⁵⁷. R. Naumann, M.Ö. 2. binyıl için bu türde henüz başka bir konut örneğinin bulunmadığını, bundan

⁴⁴ Naumann, 1957: 10.

⁴⁵ Neve, 1982: 99

⁴⁶ Naumann, 1957: 10-11, Abb. 4; Naumann, 2007: 441-442.

⁴⁷ Seeher, 2006: 101.

⁴⁸ Çilingiroğlu, 1979: 104.

⁴⁹ Naumann, 1957: 12, Abb. 4-5; Neve, 1993: Taf. V 2; Seeher, 2006: 126.

⁵⁰ Schirmer, 1982: 20, şek. 6a.

⁵¹ Düzgüneş – Demirel, 2016: 144, fig. 3-4.

⁵² Akurgal, 2007: 445, şek. 406..

⁵³ Akurgal, 2007: 445.

⁵⁴ Schirmer, 1982: 20.

⁵⁵ Naumann, 1957: 10-11, Abb. 4; Naumann, 2007: 441, res. 571-572.

⁵⁶ Akurgal, 2007: 108-112.

⁵⁷ Neve, 1982: 11, 13, 18; Schoop –Seeher, 2006: 56-57.

dolayı tümüyle yeni bir yapı türüyle karşılaştığını belirtir.⁵⁸ H. Genz, Büyükkale'de bulunan ve çeşitli restorasyonlar geçiren yapıların⁵⁹ kompleksleri gereği bir saraya ait olduklarını belirtir. Ayrıca Yazılıkaya'da Pers dönemine ait bir mühürün bulunduğu ve Persler'in MÖ 547'de iktidara geldiklerinde Boğazköy'ü kullanmış olabileceklerini iletmektedir.⁶⁰

Kerkenes Dağı Apadanaları

Demir Çağı'na tarihlenen Kerkenes Dağı⁶¹ (Kaykavus Kale)⁶² (Res. 2), Orta Anadolu'da Kapadokya'nın kuzeyinde, Yozgat İli'nin 23 km. doğusunda geniş ve dağlık bir alanda yer almaktadır.⁶³ Boğazköy'ün 50 km. güneydoğusuna denk gelmektedir.⁶⁴ Küçük Asya'nın merkezinde yer alan Kerkenes Dağı'ndaki⁶⁵ kazılar sırasında kamu binaları, askeri kompleks, çok katlı konutlar (?) veya saraylar ve apadanalar (sütunlu salon) gibi çeşitli mimari alanlar tespit edilmiştir.⁶⁶ Özellikle sütunlu yapılar olarak bakıldığında üç salonun keşfi dikkat çekicidir (Fig. 4).

Ana Sütunlu Salon: Kazı çalışmaları ile birlikte kentin kuzeybatısında manyetik ve jeomanyetik detaylar⁶⁷, oldukça düzenli bir şekilde sıralanmış kent yapıları arasında büyük bir apadana yapısının olduğunu doğrulamıştır. Ana salon, yaklaşık 22x22/20 m. (kaynaklarda farklılık gösterir⁶⁸) boyutlarında ve çatısı büyük taş temellere dayanan 2 sıra 6 adet (2x6) ahşap sütun tarafından desteklenmiştir (Fig. 5).⁶⁹ Sütunlarla desteklenen yapının düz çatısı 1996 yılındaki çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır.⁷⁰ 2001 yılındaki ise elektromanyetik iletkenlik ölçümleri kullanılarak iki sıra şeklinde 5'er sütunun yeniden yapıldığını belgelemiştir.⁷¹ Apadananın ön odası ise benzer taş temellere dayanan üç büyük sütun içermektedir. Ana oda ve ön odada taş sütun zeminin üst seviyesine kadar çıkan kil zeminler döşenmiştir.⁷² Buna ek olarak yapının üst katıyla ilgili somut bir kanıt bulunmazken; yapının bir kabul salonu, yemekhane veya bir kamu binası olduğu düşünülmektedir.⁷³ Özellikle anıtsal bir istisnai yapı olan bu sütunlu salonun, diğer anıtlarla birlikte kamusal bir nitelik taşıdığı daha olasıdır.⁷⁴ Yapı aynı zamanda, Ashlar Binası'nın yeniden inşa edilmiş planıyla birlikte, jeomanyetik görüntülerle daha net olarak tespit edilmiştir.⁷⁵ D. Stronach, apadana ve Ashlar Binası'nın zengin mimari özelliklerini ortaya koyarken; bu yapıların Geç Hitit ya da

⁵⁸ Naumann, 1957: 15, Abb. 4; 2007: 442.

⁵⁹ Seeher – Schachner, 2013: 134.

⁶⁰ Genz, 2012: 88-89.

⁶¹ Summers - Françoise Summers, vd., 1995: 43, Vol. 45; Summers, 1997: 81-94.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz; Summers, 2001: 39, fig. 1-10.

⁶³ Bittel, 1960/1961: 31.

⁶⁴ Kealhofer, vd., 2010: 74.

⁶⁵ Bittel, 1960/1961: 31.

⁶⁶ Summers, 2000: 62-69.

⁶⁷ Summers, 1997: 81; Summers - Françoise Summers 1998: 177-1 94.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz; Branting, vd., 2016: 7, fig. 12..

⁶⁹ Summers, 2007: 255; Brixhe – Summers, vd., 2006: 100, fig. 4.

⁷⁰ Summers, 1997: 92, fig.7; Summers - Françoise Summers, vd., 2004: 8,21, fig. 2-14.

⁷¹ Summers, 2007.

⁷² Summers, 2000: 67, fig. 8-9.

⁷³ Summers, 2007: 259.

⁷⁴ Summers - Françoise Summers, 2008: 75, fig. 7.

⁷⁵ Summers - Françoise Summers., 2003: 111, fig. 2.

Yakındoğu geleneğinden çok batı etkili olduğunu da gündeme getirmiştir.⁷⁶ Kentteki ikinci aşama yapısı olan apadana, saray kompleksi içindeki diğer yapılarla birlikte savunmaya alınmasına gerek görülmemiştir.⁷⁷ Sütunlu salonun önünde yer alan anıtsal giriş ise büyük ve taşlı 10 m. genişliğinde bir geçit ve yatay ahşap parçaları taşımaktadır.⁷⁸ 2012 yılında sütunlu salonun önündeki bu taşlı döşeme alanı özellikle güneyindeki yapı ile arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.⁷⁹ Apadana'nın zamanla diğer yapıların eklendiği bir konut kompleksinde merkezi bir binayı temsil etmesi mümkündür. Kentsel bir bloğu dolduran bu arazi kompleksi, bir seçkin akrabalık grubunu veya geniş bir aileyi temsil ettiği düşünülmektedir. Şehrin bu kesiminde zenginlik ve statü kanıtı olan birden fazla apadana ya da sütunlu salon niteliğinde bitişik kalıntının olması, bu kesimin seçkin bir yerleşim bölgesi olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁰ Apadana'nın yapı özellikleri yönünden erken İran, Suriye ve Anadolu özelliklerinin yanı sıra Med dönemine daha yakın olduğu önerilirken⁸¹; ayrıca Demir Çağı Anadolu uygarlıklarından Urartu, Frig ve Lidya kültürleri altında incelenmiş ve Pers dönemi serüveni belirlenmeye çalışılmaktadır.⁸²

Diğer Sütunlu Salonlar: Antik yerleşimin kuzeydoğu ucunda, oldukça düzenli olarak sıralanmış bloklar tespit edilmiştir. Bu mimari yapılar diğer alanlarda olduğu gibi manyetik olarak incelenmiş ve 18x15 m. boyutlarında geniş bir sütunlu salonun olduğu belirlenmiştir.⁸³ Ana sütunlu salonda olduğu gibi bu yapının da düz çatısı, taş kaidelere oturtulmuş 15 adet sütun tarafından desteklenmektedir. Salonun işlevi hakkında henüz kesin sonuçlar belirlenmemiş olsa da yapının, bir konut kompleksinde merkezi bir kabul binasını temsil ettiği düşünülmektedir.⁸⁴ Kerkenes Dağı'ndaki bir diğer sütunlu salon da 2001 yılında yapılan elektromanyetik çalışmalar ve jeofiziksel yöntemlerle kapsamlı bir incelemeden sonra belirlenmiştir. Kentin kuzey ucundaki 40x40 m. ölçülerindeki alan son derece sağlam bir zemin nedeniyle gradiyometre ve elektromanyetik yöntemlerin yapılmasıyla taranmış ve sütunlu salon tespit edilebilmiştir.⁸⁵ Megaron tipi özellikler taşıdıkları da tartışılan kamusal yapılar, saray kompleksi özellikleriyle birlikte kentin merkeziyle sınırlı kalmışlardır.⁸⁶ Genel olarak kentte, jeofizik araştırmalara göre 6 büyük yapı tespit edilmiştir. Ahşap sütunlarla desteklenen beşik çatı örtüsüne sahip bu yapılardan saray kompleksindeki apadana bütünde 34x22 m., 748 m² iken; kuzeybatı salonu 26.5x19.504 m²; kuzeydoğu salonu 28x15.405 m² ve güneydoğu salonu 28x15.405 m² ölçülerine sahiptir.⁸⁷

⁷⁶ Stronach – Summers, 2003: 111-129, Summers – Francoise Summers, 2010: 674.

⁷⁷ Summers, 2008: 202-217; Draycott – Summers, vd.; Summers - Francoise Summers, 2013: 152, fig. 18.

⁷⁸ Osborne – Summers, 2014: 294-295.

⁷⁹ Brantig, vd., 2016: 3.

⁸⁰ Summers, 2000: 67.

⁸¹ Rollinger, 2003: 325-326.

⁸² Rollinger, 2003: 326; Summers - Francoise Summers 2006: 168.

⁸³ Summers - Francoise Summers, 2001.

⁸⁴ Summers – Francoise Summers, 2001.

⁸⁵ Summers – Francoise Summers, 2003.

⁸⁶ Summers – Francoise Summers, vd., 2004: 8, 21, fig. 2-14; Osborne – Summers, 2014: 304, fig. 12C.

⁸⁷ Summers 2007: 250-260; Baran, 2016: 80.

Kerkenes Dağı'ndaki bu sütunlu salonlar İran kültürünü teşkil eder. Sütunlu salonlarda hypostyle binalarının sütun özellikleri bulunurken; özellikle Pers döneminde etkileyici apadana yapılarının bulunduğu Pasargadae, Persepolis ve Susa'nın (Med mimarisinin özelliklerini taşıdığı ve MÖ birinci binyılın başlarında, İran'ın batı bölgelerinde Asur'un etnik kökenleriyle ilişkisi olduğu düşünülmektedir⁸⁸) görkemli apadanalarının oluşmasına ortam hazırladığı düşünülmektedir.⁸⁹

Altıntepe Apadanası ve Evreleri

Erzincan İli, Üzümlü İlçesi sınırları içerisinde ve verimli Erzincan Ovası'nın kuzeydoğu bölümünde yer alan Altıntepe ortalama 60 m. yüksekliğindeki bir tepeden oluşmaktadır (Res. 3).⁹⁰ Tepe, 200 m. genişliğinde ve kısmen sarp bir yapıya sahiptir.⁹¹ MÖ 8. yy'ın ilk yarısında kurulan Altıntepe, MÖ 7. yy'ın ikinci yarısına kadar sürekli yerleşim görmüştür⁹². Arkeolojik kazılar, Altıntepe'nin Tunç Çağı'ndan Orta Çağ'a kadar uzanan bir yerleşim dizisini içerdiğini belirlemiştir.⁹³ Çalışmalarda ortaya çıkarılan Urartu dönemi yapıları, Anadolu arkeolojisine önemli katkılar sağlamış ve temsil ettiği kültürün tek örneği olarak nitelendirilmiştir.⁹⁴ Bu bağlamda Urartu mimarisi ve bölge kültürü açısından oldukça önemli bir yere sahip olan apadana veya kabul salonu⁹⁵, T. Özgüç tarafından ilk dönem kazılarında ortaya çıkarılmış Altıntepe'nin en sorunlu yapısıdır⁹⁶. Dönemi ve kökeni konusunda tartışmalara yol açan yapıyla ilgili bilimsel çalışmalar, 2003 yılında başlanan ikinci dönem kazılarıyla⁹⁷ yeniden başlamış ve Altıntepe Apadanası'nın ilk evre apadanası ve genişletilmiş apadana şeklinde iki zaman dilimini içerdiği tespit edilmiştir (Fig. 6).⁹⁸

İlk Evre Apadanası: Kompleks bir yapıda olan tapınağın yaklaşık 6 m. giriş önüne ve ana kayanın düzleştirilmesiyle oluşturulan 2 m. yükseklikteki alanda, 15x37 m. boyutlarında ve içten işlenmiş sütun kaidelerine sahip 2x3 sıralı 6 ahşap sütunun bulunduğu, Urartu dönemi ilk apadana yapısı yer almaktadır (Fig. 7).⁹⁹ Apadana duvarlarının alt kısımları kaliteli taşlardan örülürken; üst yapısı ise kerpiç bedenden oluşmaktadır. Apadana girişinin, doğu yönünden sağlandığı, 2 m.lik yükseklikteki girişinin de ahşap bir merdivenle tamamlandığı araştırma ve kazılarla belirlenmiştir.¹⁰⁰ 2004 yılında başlanan ikinci dönem kazı çalışmalarında¹⁰¹, önceki sezonlarda üzerinde çok fazla durulmayan apadana doğu duvarının, kuzey köşesi ile tapınak avlu duvarı üzerine oturan kuzeybatı duvarının farklı bir işçiliğe sahip olduğu

⁸⁸ Detaylı bilgi için bkz; Dyson, 1989a: 107-112; Dusingberre, 2002: 23.

⁸⁹ Dusingberre, 2002: 23.

⁹⁰ Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 77; Karaosmanoğlu – Korucu, 2015: 117.

⁹¹ Özgüç, 1966: 1, Lev. VII, 1-2.

⁹² Özgüç, 1963: 49; Forbes, 1983: 21.

⁹³ Özgüç, 1961: 253; Summers, 1993: 88; Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 131-148.

⁹⁴ Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 77.

⁹⁵ Özgüç, 1963: 51-57; Özgüç, 1966: 10-12; Çilingiroğlu, 1979: 98-99, Levha II; Karaosmanoğlu, 2009: 353-360.

⁹⁶ Karaosmanoğlu – Yılmaz, 2012: 356.

⁹⁷ Karaosmanoğlu, 2005: 127-138.

⁹⁸ Özgüç, 1966: 10; Karaosmanoğlu, 2009a: 353; Karaosmanoğlu, 2009b: 72-79.

⁹⁹ Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 133; Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 81.

¹⁰⁰ Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 81.

¹⁰¹ Karaosmanoğlu, 2010: 20-22; Karaosmanoğlu – Korucu 2012: 131-132.

tespit edilmiştir. İkinci dönem kazılarını başlatan M. Karaosmanoğlu, ilk dönem kazılarında T. Özgüç tarafından bu durumun göz ardı edildiğini belirtmiştir.¹⁰² Yine ikinci dönem kazılarında, apadananın iç kısmında yapılan açmalarda, yaklaşık 1.30 m. derinlikte batıya doğru ilerleyen bir duvar tespit edilmiş ve bu duvarın ilk evre ait olabileceği fikrini doğurmuştur. Böylece 2006 ve 2007 sezonundaki çalışmalardatamamen ortaya çıkarılan bu duvarın¹⁰³, apadananın genişletilmesinden önceki evresine ait olduğu kaliteli taş işlemeciliği ve örgüsüyle anlaşılmış ve apadananın bu açıdan en azından iki evreli olduğunu, ilk evresinde tapınak avlusu güney giriş yönünün açık olduğu belirlenmiştir.¹⁰⁴ İlk evre apadanasının yapılaşma planı ilk kez 2012 yılı kazı sezonunda çevre duvarlarının temelleriyle birlikte en net şekilde ortaya çıkarılmıştır.¹⁰⁵ Ayrıca apadana zemininin, çevresindeki yapılara göre yüksekte olmasının nedeni tam olarak çözülemezken; zemindeki kayalık alanların düzleştirildiği ve boş alanlarının da toprak ve taşlarla doldurularak bir terasın elde edildiği anlaşılmıştır. Tapınak avlu duvarının ön tarafı 6 m.lik bir boşluğa sahipken; ilk evreye ait, içten 36,5 m. uzunluğunda ve yaklaşık 19 m. genişliğindeki bu büyük terasta, kesin ölçüleri tam olarak saptanamayan bir apadananın olma olasılığı yüksektir.¹⁰⁶ Genişletilmiş apadana olarak adlandırılan ikinci evrede, çatıyı taşıyan sütun kaidelerinden birinin¹⁰⁷ ve iç kale kapısının güneyinde bulunan 5 adet sütun kaidelerinin ikinci kez kullanıldığı saptanırken; ilk evre apadana çatısının ise tek sıra veya iki sırada üçerli yerleştirilen 6 sütun tarafından taşındığı düşüncesini güçlendirmiştir. Ancak, ilk evre apadananın genişliğinin fazla olmasından dolayı tek sıra sütunun çatıyı taşıyamayacağı sorunu da doğmaktadır.¹⁰⁸ İlk evre apadanasına ait kaide sayısını saptamak için yapı içerisinde yer alan in situ kaidelerin diplerinde küçük açmalar yapılmış ve çapları 105 ile 122 cm. arasında değişen sütun kaidelerinin ikinci evreye ait tek kullanımlık oldukları da anlaşılmıştır.¹⁰⁹ Bunun yanında 2006 ve 2007 yılı çalışmalarında, tapınak avlusunun ön kısmında yer alan 6x5 ve 6x13/16 m. ölçülerinde mutfak olduğu düşünülen (odalardan ele ele geçen döşeme, pithos, 11 pithosa ait kırık parçalar, desenli seramik parçası¹¹⁰, ince sal taşı ve ocaktan dolayı) iki oda ortaya çıkarılmıştır.¹¹¹ Mutfakta ayrıca taşıma işlevi olmayan iki ahşap sütun da dikilmiştir.¹¹²

Genişletilmiş Apadana: İlk Evre Apadanası'nın büyük bir depremle yıkılması sonucu, tapınak ve çevresindeki yapılar tekrardan aceleyle kurular ve ilk apadananın yerine, 6 m. daha geniş ve tapınak avlu duvarının üstüne oturan, arkeologlar tarafından Anadolu'daki en büyük Urartu dönemi

¹⁰² Karaosmanoğlu – Can, vd., 2007: 259-270, res. 7-8; Karaosmanoğlu – Can, vd., 2008: 497 vdd., res. 6-8; Karaosmanoğlu, 2009: 353, res. 1.

¹⁰³ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2008: 497-514; Karaosmanoğlu – Can, vd., 2009: 119-138.

¹⁰⁴ Karaosmanoğlu, 2008: 72, çiz. 1-4, res. 10-12.

¹⁰⁵ Karaosmanoğlu – Korucu, 2015: 118, foto. 2.

¹⁰⁶ Karaosmanoğlu, 2008: 73, çiz. 3; Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 132, tablo 1.

¹⁰⁷ Karaosmanoğlu, 2008: 73, res. 11.

¹⁰⁸ Özgüç, 1966: 11; Karaosmanoğlu, 2008: dipnot 19, res. 11; Karaosmanoğlu, 2009: 354.

¹⁰⁹ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2012: 306.

¹¹⁰ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2009: 122-124.

¹¹¹ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2008: 497-514; Karaosmanoğlu – Can, vd., 2009: 122.

¹¹² Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2012: 132; Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 81.

apadanası¹¹³ (?) veya Urartu sanatının en iyi örneği¹¹⁴ (?) olarak tanımlanan ve adına *genişletilmiş apadana* yapı inşa edilmiştir. II. Evreye ait olan apadana, mabedin güney yönünde yaklaşık 2 m. olan yüksek bir platform üstünde dikdörtgen planlı, 3x6 sütunlu, tepenin zirvesinde içten 44x25.30 m. ölçülerinde büyük bir yapıya sahiptir.¹¹⁵ Apadana çatısı 18 yuvarlak kaideden oluşan sütun tarafından taşınmaktadır (Fig. 8).¹¹⁶ Düz formlu çatı (?) 1.50 m. çapındaki taş kaidelere oturan, 110-120 cm. çapında 3 sıra halinde 6'şar adet (3x6=18) düzenindedir.¹¹⁷ Yapı, Altın-tepe'deki Urartu ikinci yapı katını (?) temsil etmekte olup, birinci yapı katındaki mabet-sarayın (tapınak) bir kısmı üzerinde inşa edilmiştir.¹¹⁸ Apadana duvarları 3 m. kalınlığında ve taş temel üzerine aceleyle kırılmış taşlardan örülmüş 4 sıra taşla¹¹⁹ yükselen ve üzeri kerpiç bedenle inşa edilmiştir. Apadananın girişi doğu yönündedir ve ilk evre apadanasında olduğu gibi kapı önüne ahşap bir merdiven yerleştirilmiştir. Bu kısımda, avludan geçişi sağlayan ve içleri apadana olduğu gibi *secco* tekniğinde renkli resimlerle süslü olan iki oda yer almaktadır.¹²⁰ Apadananın ve tapınağın duvarlarında kullanılan kerpiç boylarının aynı olduğu, bunun yanında çamur ve örgü tekniği yönünden de aynı uygulamanın olduğu tespit edilmiştir. Çatı haricinde yapının duvarlarında ahşabın kullanılmaması, sütun kaidelerinin çapının çok büyük olmasından dolayı çatıyı taşıyan sütunların da kerpiçten olma olasılığı yüksektir.¹²¹ Apadana, Mısır ve İran sütunlu salonlarında olduğu gibi duvarlar üzerinde çatıya yakın yerlere açılan pencereler ve baca delikleri yardımıyla aydınlatılmıştır.¹²²

Apadana ve çekirdek tapınağın çevresinde yer alan sütunlu galerinin nasıl bir üst yapıya sahip olduğu tam anlamıyla çözülememiştir. Bu konuda Erzincan-Kemah'ta yer alan MS 14. yy'a ait Gülabi Bey Camisi¹²³ sütun özellikleri, apadana ve Urartu dönemi binaların üst yapısına ışık tutmaktadır.¹²⁴ Apadana'da, ilk evrenin sadece doğu duvarı korunurken; bu duvar, kuzey köşesinden tapınak avlu duvarına doğru 6 m. eklenerek uzatılmıştır. İvedilikle yapıldığı düşünülen 2.75 m. kalınlığındaki duvar, tapınak avlusunun güneydoğu taş temelinde oturmaktadır. Buna göre, apadananın genişletilmesi sırasında tapınak girişini sağlayan güney avlu duvarının yıkıldığı belirtilmiştir ve avlu girişinde buraya açıldığı düşünülmektedir.¹²⁵ Bu ekleme duvarla birlikte tapınağın, genişletilmiş apadana ile birlikte işlevini sürdürdüğünü açıkça ortaya koymaktadır.¹²⁶ Bu bilgilerin yanı sıra, apadananın ilk evrede tamamen ve ikinci evrede kısmen aynı zemine oturtulması, alanın kayalık olmasına bağlanmaktadır. 6 m.'lik

¹¹³ Karaosmanoğlu, 2008: 72; 2009: 81; Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 81-82.

¹¹⁴ Çilingiroğlu, 1979: 98, Lev. II.

¹¹⁵ Özgüç, 1963: 51-53, Lev. XI, 1-2; Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 131.

¹¹⁶ Özgüç, 1966: lev. IV, VI; Karaosmanoğlu, 2008: 72.

¹¹⁷ Özgüç, 1966: 10, Lev. XXII, 1-2, XIX, 1-2.

¹¹⁸ Özgüç, 1966: 10, Lev. V-VI, X, 2; Özgüç, 1966: 10, XI, 1.

¹¹⁹ Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 82.

¹²⁰ Özgüç, 1966: 10; Karaosmanoğlu - Korucu, vd., 2014: 82.

¹²¹ Özgüç, 1966: 10, Lev. XXII, 1-2, XIX, 1-2.

¹²² Çilingiroğlu, 1979: 98-99.

¹²³ Gündoğdu, vd., 2009: 159; Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2013: 137.

¹²⁴ Karaosmanoğlu – Yılmaz, 2013: 277, res. 11-12.

¹²⁵ Özgüç, 1966: lev. IV, VI; 1969: res. 3.

¹²⁶ Karaosmanoğlu, 2009: 355.

genişletme alanındaki dolgu toprağın içinden, Urartu pithos parçaları arasında Tunç Çağı seramikleri de dâhil¹²⁷, kazıma çizgili ve boya çizgi bezeli seramiklerin ele geçmesi toprağın erken dönem yerleşiminden buraya taşındığını akla getirmiştir.¹²⁸ Genişletilmiş apadanaya ait dolgu zemine yerleştirilen kuzeydeki sütun kaidelerinin çökmemesi için, kaidelerin altına kerpiç toprağı harcı ile sıkıca tutturulan taşlar yerleştirilmiştir.¹²⁹

Genişletilmiş Apadana'da en dikkat çeken özelliklerinden biri de, sıvalı duvarların üstüne işlenmiş duvar resimleri veya fresklerdir (Fig. 9a-b, Res. 4a-b).¹³⁰ Bu duvar resimlerinin bir kısmı ilk dönem kazılarında hala orijinal yerlerinde bulunmuştur. Diğer büyük bir kısmı da yapının tabanına düşmüş şekilde ele geçmiştir. Resimlerde kırmızı, siyah, mavi ve beyaz renkler ağırlıkta kullanılmış ve kompozisyonda zengin motifler kullanılmıştır. Motifler süs frizlerinden, rozetlerden, palmetlerden, ağaçlardan, kanatlı sfenkslerden, hayvanlardan ve iki yanına insan motifli kanatlı varlıkların resmedildiği mukaddes ağaçlardan oluşmaktadır.¹³¹ Palmet motifinin çok canlı örnekleri mevcutken; insan şeklindeki kanatlı varlıklarda zarif bir şekilde işlenmiş uzun manto, geniş kemer ve boynuzlu taç kostümü ile tasvir edilmişlerdir. Uzun siyah saçları olan bu kanatlı varlıkların her birinin sol elinde bir sepet bulunur ve diğer elleriyle ağacı tutarak onun bereketini arttırmaktadırlar. Ayrıca, yeşil yapraklı ağaçlardan birinin arkasına saklanan geyiğe, biraz sonra saldırarak aslan sahnesini tasvir eden parçalar, oldukça canlı bir üslupla işlenmiş sahneleriyle Urartu sanatının hiç beklenmeyen tamamen yeni ve çok canlı bir halini ortaya koymaktadır. Hafiri, bu resim sanatının Asurlar'dan alındığını belirtir.¹³²

Apadananın iç kısmını dolanan ve 2.5 m. yüksekliğe ulaşan duvar resimleri oldukça zengin boyutta ele geçerken; birkaç örneği de ikinci dönem kazılarında bulunmuştur.¹³³ Yapı, duvar resimleri yönünden, bir diğer Urartu yerleşmesi olan Arin-Berd'deki resimlere benzerliğiyle de dikkat çekmektedir.¹³⁴ Apadananın duvar resimlerinin çizimleri ve yeniden kurma denemeleri T. Özgüç'ün ilk kitabında yayınlanmıştır.¹³⁵ Bizans döneminde inşa edilen şapelin yapımı sırasında (Apadananın terk edilmesinden sonra) duvar resimlerinin tahrip edilmemesi büyük bir şans olarak nitelendirilmektedir.¹³⁶ Yapının doğu yönünde yer alan giriş kapı aralığında da duvar resimlerine ait parçaların ele geçmesi buranın da bezeli olduğunu düşündürmüştür.¹³⁷ Duvara bitişik halde, ilk dönem kazılarında bulunan ve ikinci dönem kazılarında netleşen ve çatısı 2 sütun tarafından taşınan 9x13 m. ölçülerinde büyük bir oda tespit edilmiştir. Yapının iki kaidenin işlenişi bakımından apadanaya benzer olduğu saptanmıştır. Odanın, ilk dönemde mutfak veya

¹²⁷ Karaosmanoğlu – Korucu, 2013: 233-234.

¹²⁸ Karaosmanoğlu, 2009: 355; Karaosmanoğlu – Yılmaz, 2015: 62.

¹²⁹ Karaosmanoğlu, 2008: 74.

¹³⁰ Özgüç, 1963: 51-52, Lev. XIII, 1-2; Özgüç, vd., 1966: 13, res. 15-39; Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 135-136.

¹³¹ Özgüç, 1963: 51-52, Lev. XIII, 1-2.

¹³² Özgüç, 1963: 52; 1966: 28-30, res. 34-37.

¹³³ Karaosmanoğlu, 2008: res. 13.

¹³⁴ Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 136.

¹³⁵ Özgüç, 1966: 13-33, res. 14.

¹³⁶ Karaosmanoğlu, 2009: 355, dipnot 11.

¹³⁷ Özgüç, 1966: lev. IV, VI.

genişletilmiş apadanada aynı işlev için kullanıldığı düşünülmüştür.¹³⁸ Apadana girişi önünde yer alan odalarda yapılan çalışmalarda, merdivene ait mimari bir öğenin bulunmaması, kabul salonuna girişin ahşap bir merdivenle sağlandığı sonucuna varılmıştır.¹³⁹

İlk dönem kazılarında ortaya çıkarılan apadana, T. Özgüç tarafından Urartu dönemi ikinci yapı katına, MÖ 7. yy'ın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.¹⁴⁰ Apadana'nın, tapınak gibi önemli bir yapının güney duvarının doğu köşesi üzerine oturtulması ile (kutsal bir yapının girişini engellemesi)¹⁴¹ (Res. 5), Urartu'nun yıkılmasından sonra, Anadolu'nun Pers hâkimiyetine girmesiyle Altıntepe'nin doğunun satraplık merkezi olduğu düşüncesi ve ele geçen boyalı seramiklerden dolayı Pers döneminde de işlev gördüğü veya yapıldığı gibi önerilerin sunulmasına zemin hazırlamıştır.¹⁴² Altıntepe Apadanası, bugün bile hala çok fazla tartışmanın olduğu bir yapı olma durumunu korumaktadır. A. Çilingiroğlu, bu kabul salonunun Yakınoğu apadanalarının en erken örneği olduğu ve ilk kez Urartular tarafından bölge mimarisine kazandırılan bir yenilik olduğu ve bu yapı türünün sonraki dönemlerde gelişmiş biçimleriyle Persepolis, Pasargadae ve Susa'daki gibi Pers apadanalarının kökenini oluşturduğu fikrini sağladığından bahsetmiştir¹⁴³. Ancak apadana içinde 2007 yılında yapılan sondaj çalışmalarında¹⁴⁴ bir ilk olarak, ilk evre apadanasının güneybatı çalışmalarında, teras zemininden yaklaşık 1.35 m. derinde in-situ halinde bir sütunun yerleştirildiği bir diğer zemin ve bağlantısı henüz tam olarak saptanamayan bir duvarın bulunması, apadana ve yakın çevresinin üç farklı seviyeye işaret ettiğini ortaya koymuştur.¹⁴⁵ Apadana, Asur saraylarından ve Kuzey Suriye'de yer alan Bit-Hilani tipindeki yapılardan farklıdır. T. Özgüç, kabul salonunun etrafında odaların olmamasından dolayı, yapıyı, İran tipindeki meclis salonlarının ilk örneği olarak yorumlar ve bu bağlamda Persler'in Urartular'dan çok şeyler öğrendiğini hatırlatır. Bunun yanında Urartular'ında Hitit geleneğinin güçlü tesiri altında kaldıklarını (D Yapısı)¹⁴⁶ savunur.¹⁴⁷ Bu ifadeleri, Arin-Berd'deki Pers apadanasında önemli problemlere değinen K.L. Hovhannisyan (Oganesjan), ve R. Ghirshman tarafından desteklenmiştir¹⁴⁸. Tüm bu bilgilerin yanında, sonuçta en az iki evreli olan apadananın, ilk evrede tapınak-sarayla birlikte tasarlandığı kanalizasyon ve Urartu seramiklerinden anlaşılmıştır. İkinci evrede ise, genişletilmiş apadana ile birlikte, avludaki bazı değişikliklerle tapınağın işlevini sürdürdüğü; ancak bu evrede genişletilmiş apadananın Urartu dönemine işaret eden duvar resimleri dışında, tarihleme konusu henüz netlik kazanmamıştır.¹⁴⁹ Nitekim

¹³⁸ Karaosmanoğlu, 2009: 355-356.

¹³⁹ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2012: 305, çiz. 4.

¹⁴⁰ Özgüç, 1966: 12; Çilingiroğlu, 1979: 99; Karaosmanoğlu, 2008: 72; Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 131.

¹⁴¹ Karaosmanoğlu – Korucu, 2013: 233, çiz. 1-2, res. 1.

¹⁴² Summers, 1993: 85; Çilingiroğlu, 1997: 79; Karaosmanoğlu, 2009: 353.

¹⁴³ Özgüç, 1966: 12; Çilingiroğlu, 1979: 99.

¹⁴⁴ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2009: 122-124, çiz. 2, res. 7-9.

¹⁴⁵ Karaosmanoğlu, 2009a: 78; Karaosmanoğlu, 2009b: 356.

¹⁴⁶ Naumann, 1957: 10-11, res. 4-5.

¹⁴⁷ Özgüç, 1963: 53.

¹⁴⁸ Hovhannisyan (Oganesjan), 1961: 78; Ghirshman, 1963: 60-78.

¹⁴⁹ Karaosmanoğlu, 2009b: 356.

Altın-tepe'de az sayıda bulunan, Pers dönemi boya bezemeli yaygın seramik geleneğinin (Triangle Ware / Üçgen Bezeli Seramik, Festoon Ware)¹⁵⁰, Urartu'nun yıkılışından sonra artması ve özellikle batı komşusu Saztepe'de, yeni kazılarla bolca ele geçmesi bu konuda ayrı bir boyut oluşturmaktadır¹⁵¹. Bölge arkeolojisinde, henüz tam olarak bilinmeyen bu tür seramiklerin ince cidarlı yapısı ve çizgisel boyamasından dolayı Urartu sonrasına ait olduğu¹⁵² düşünülmektedir.¹⁵³ Tapınak avlusunun kuzey duvarının doğu köşesinde ve burada ele geçen boyalı Pers seramiklerinden dolayı, apadananın Pers/Akhaimenid döneminde ikinci evreyi oluşturduğu düşünülmektedir.¹⁵⁴ Genişletilmiş apadana, ilk evre apadanası gibi bir yangınla son bulmuştur.¹⁵⁵

Nevşehir/Emek Apadanası

Nevşehir Apadanası, 2004 yılında Nevşehir Belediyesi'nin bir yol çalışması (Emek Mahallesi) sırasında bazı işlenmiş düzgün taşlar ve kare şekilli kaidelerin sağlam bir şekilde bulunması ile araştırma ve çalışmalara alınmıştır. Kısa süren bir çalışmanın ardından, ortaya çıkan belgelerin kültürel bir değer taşıdığı tespit edilir ve yol çalışması durdurularak, sondaj ve kurtarma kazılarına başlanmıştır.¹⁵⁶

Arkeolojik kazı çalışmalarında 31.25x14.85 m.'lik bir alanı kaplayan bir apadana tipi yapı tespit edilmiştir. Apadananın temel kalıntılarının temizlenmesiyle 45 cm.'e ulaşan düzgün taş kaideler açığa çıkarılmıştır. Kaideler, yapının girişi olduğu düşünülen güney cephesinden kuzeye doğru, orta kısmında 5.20 m.'lik bir hol bırakılarak iki kısma ayrılmıştır (Fig. 10).¹⁵⁷ Apadana'nın kaideleri, üçüncü sıradan itibaren beşerli gruplar halinde, birbirine simetrik olarak dağılmıştır. Bu simetride, eşit aralıklarla uzanan kaidelerden güneyden birinci ve ikinci sıradakiler, 2,5 m.'lik mesafelerle yerleştirilerek simetri bozulmuştur. Ayrıca, ilk sırada birbirine paralel olarak yerleştirilen iki kaidenin kalıntılarında ön kısımlarında merdiven basamağı şeklinde bir basamak oluşturulmuştur. Taşlara bu şekilde basamak verilmesi bu kısmın binanın ana girişi olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Sütun kaidelerin büyük bir bölümünün yapımında kavak kepezi olarak adlandırılan siyah renkli tuf taşı kullanılmıştır.¹⁵⁸ Batı yöndeki birkaç kaidede ise, belli boyutlarda kesilerek güzel bir el işçiliği ile yüzeylerinin düzleştirildiği beyaz renkli tuf taşı kullanılmıştır. Birbirine eşit mesafelerde ve simetrik olarak yerleştirilmiş olan kaidelerin, 158x158 cm. ebatlarında olup, kenarlardaki taşlarda düzgün işçilik görüldüğü halde, orta kısma gelen bölümdeki taşta düzgün bir işçilik söz konusu değildir ve kaideler arası mesafeler 105 cm.'dir. Apadananın ayrıca yapı kaidelerin alt zemini moloz bazalt taşlarla blokaj yapılarak düzeltilmiş ve bu zemin üzerine oturtulmuş oldukları

¹⁵⁰ Summers, 1993: 86; Yiğitpaşa, 2010: 47; Yiğitpaşa, 2016: 32.

¹⁵¹ Karaosmanoğlu – Işıklı, 2008: 503-506; Işıklı, 2010: 269-270, fig. 1; Karaosmanoğlu – Işıklı, vd., 2014: 507.

¹⁵² Summers, 1993: 85.; Yiğitpaşa, 2010: 47; Yiğitpaşa, 2016: 32.

¹⁵³ Karaosmanoğlu – Can, vd., 2008: 497-514; Karaosmanoğlu, 2009b: 356.

¹⁵⁴ Karaosmanoğlu – Korucu, 2012: 131.

¹⁵⁵ Karaosmanoğlu – Korucu, vd., 2014: 82.

¹⁵⁶ Yenipınar, 2005: 21.

¹⁵⁷ Yenipınar, 2005: 21-23; Kalkan, 2008: 49-50; Yiğitpaşa, 2016: 176.

¹⁵⁸ Yenipınar, 2005: 21-23.

gözlemlenmiştir.¹⁵⁹ Çalışmalar sonucu, genel planı ortaya çıkarılan apadana çatısının 55 sütun tarafından desteklendiği kabul edilmiştir.¹⁶⁰ Nitekim harfiyat sırasında, kaideyi oluşturan taşların bir kısmının tüm ya da birkaç taşının sökülmesi sebebiyle, yapıyı oluşturan kaidelerin tam sayısı hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.¹⁶¹

A. Türker, Nevşehir Apadanası üzerindeki çalışmalarıyla yapının plan ve detaylı ölçümlerini gerçekleştirmiştir. Buna göre, her bir kolonun ölçüsü tam kare olup, ebadı 1.57x1.57 m. iken; yapının toplam alanı minimum $28.36 \times 28.36 = 804.2896$ m²'dir. Apadanada kullanılan taşların ölçüleri ise değişken olup; 57x63x34 cm. ile, 585x94x34 cm., 465x54x34 cm., 465x63x34 cm., 44x55x34 cm., 54x46x34 cm., 62x48x34 cm., 405x42x34 cm. arası farklılıklar göstermektedir. Apadananın kuzeye bakan ve korunagelmüş ilk sırasının 4 + 5 diliminde 9 sıradan oluştuğu ve kolonlar arası mesafenin 1.05/1.06 m. olup; salon ortasında bulunan iki tekli kaidenin ölçülerinin 1.375x1.60x0.20 m. olduğu belirlenmiştir. Ayrıca A. Türker, kuzey cephe iki kaide aralığında düşmüş kemer biçimli cephe süslemesi veya alınlık ölçüsünü 1.05x33x0.32 m. ve korunan toplam kolon sayısının 37 adet olduğunu, ancak 25 + 25 düzeninde toplam 50 adet olmasının muhtemel olabileceğini belirtmiştir.¹⁶²

Yapının kurtarma kazıları sonucu temel kaidelerinin, bitirilmemiş ya da yarım bırakılmış bir yapıya ait oldukları anlaşılmıştır. Apadana kaidelerin yapımında harcın kullanılmaması ve kaideler arası mesafenin dar olmasından dolayı, yapı Pers/Akhaimenid dönemi sütunlu yapılarıyla ilişkilendirilmiştir.¹⁶³ Ayrıca kazı çalışmalarında MÖ 6. yy'a ait seramiklerin ele geçmesinden dolayı, Pers dönemine ait bir apadana olduğu düşünülen yapı, temel kalıntıları ve özellikleri gereği Anadolu apadanaları açısından yeni bir örnek olma özelliğine sahiptir.¹⁶⁴ Bu özelliğinden dolayı apadana, İyonya-Akhaimenid (Greko-Pers) kültürünün temsil edildiği ve Pers dönemi özgün sütunlu salonlarla berzer bir yapı olarak tanımlanır.¹⁶⁵

Larisa Apadanası

Antik Çağ'ın Aiolis kentlerinden biri olarak bilinen Larisa (Fig. 11), İzmir'in Menemen İlçesi'nin kuzeyinde yer alan Buluncuk'ta yer almaktadır.¹⁶⁶ Kent, Hellenistik dönem öncesinde Pers döneminden kalma anıtların bulunduğu Anadolu'nun en erken şehirlerinden birisidir.¹⁶⁷ Larisa'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkarılan en önemli yapılardan biri, plan özellikleri açıkça belirlenen Kserkses Sarayı'dır (Fig. 12).¹⁶⁸ Saray merkezi bina kompleksinde yer almaktadır. Kare planlı olan

¹⁵⁹ Yenipınar, 2005: 23.

¹⁶⁰ Safari – Ghadim, 2015: 69, fig. 19.

¹⁶¹ Yenipınar, 2005: 22.

¹⁶² Apadananın bu ölçüleri, Dr. Öğr. Üyesi Atila Türker'in yapıda yapmış olduğu ve yayınlanmayan çalışmalarından alınmıştır. Kendisine teşekkürü bir borç biliriz.

¹⁶³ Yenipınar, 2005: 22.

¹⁶⁴ Kalkan, 2008: 49.

¹⁶⁵ Yenipınar, 2005: 21-23.

¹⁶⁶ Kayan – Öner, 2016: 7.

¹⁶⁷ Boehlau – Schefold, 1940.

¹⁶⁸ Safari –Ghadim, 2015: 68, fig. 20.

yapı, dört taş sütun ve yuvarlak kaidelere sahip bir girişten oluşmaktadır. Yapının halka açık bir izleyici salonu veya kabul salonu olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Giriş bölümü geçildikten sonra, 9x4 diziminde 36 adet yuvarlak sütun kaidesinin bulunduğu apadana yapısına ulaşılmaktadır (Fig. 13). Apadana kullanılan sütunlar Lyon kentlerindeki gibi yuvarlak ve oluklu bir yapıya sahiptirler. Bu özelliğinden dolayı apadananın Grek/Helen-Pers etkili olduğu ve Persler'in Batı'ya yayılımı gösteren önemli somut deliller arasında yer alır.¹⁶⁹ Apadananın inşaatında kullanılan malzemeler arasında büyük taş bloklar, ahşap ve sırlı tuğlalar ağırlıktadır.¹⁷⁰ Genel özelliklerine bakıldığında, özgün Pers apadanalarıyla plan özellikleri açısından oldukça benzer olduğu görülmektedir.

Tille Höyük Apadanası

Tille Höyük, Adıyaman İli Kâhta İlçesi'nin 30 km. doğusunda, Fırat'ın batısında yer almaktadır. Bugün Atatürk Barajı suları altında kalan Tille, Türkiye-Suriye sınırındaki Karkamış'ın 130 km. kuzeyinde ve Fırat Nehri'nin batı kıyısında yer alan orta büyüklükte bir höyüktür.¹⁷¹ 1979-1990 yılları arasında yapılan kazı sezonlarında mimari anlamda özellikle Demir Çağı dönemine ait yapılar dikkat çekmiştir. En etkili mimari ise, muhtemelen MÖ 708'de Kummuh'un Asur tarafından yıkılmasından sonra inşa edilmiş ve MÖ 7. yy'da kullanımını sürdüren çakıl mozaikle kaplı bir avlu üzerindeki genel saray binasıdır. Bu saray kompleksi içindeki en önemli yapılardan biri de MÖ 6. yy'ın ikinci yarısında veya MÖ 5. yy başında inşa edilmiş apadana (Fig. 14).¹⁷² Apadana, ana planın doğu kısmında iki sıra halinde altı sütunla desteklenen (2x6=12) ve küçük yan odalarla yapılan girişiyile uzun dikdörtgen bir yapıyı temsil etmektedir. Demir Çağı için anıtsal bir görünüm sergileyen ve X. tabaka olarak adlandırılan bu mimari kompleksle birlikte, daha erken bir süreci yansıtan ve Asur sonrası süreci temsil eden IX. tabaka MÖ 6. yy'ın erken evresini dolayısıyla Asur sonrası Yeni Babil dönemi veya Erken Akhaimenid evresini temsil etmektedir.¹⁷³

Kazılarda Oda 14 olarak numaralandırılan Apadana'nın (Sütunlu Salon) bulunduğu X. tabaka kompleksindeki merkezi odalar takımı çok iyi korunmuş bir plana sahiptir. Kerpiç duvarla yükselen bu odaların duvarları ve tabanları beyaz sıvayla kaplıdır. Planın merkezine taş döşemeli bir avludan girilen ve 30x9 m. ölçülerindeki bu ana odalar grubu (Oda 8-14; 15-22) ve avluya açılan (Oda 29-36) nistepen daha küçük odalar grubu bu tabakayı temsil etmektedir. Diğer tüm apadana yapılarında olduğu gibi simetri bir düzendeki Tille Höyük sütunlu salonu ve diğer yan odalar bu özelliği nitelikli bir şekilde yansıtmaktadırlar. Apadananın yanı sıra X. tabakadaki ana odalar grubundan da 9 ve 29 nolu odalarda çatıyı taşıyan sütunları destekleyen halka kabartmalı iki sütun kaidesi ve kabartmadan yoksun kireçtaşı kaideler bulunmuştur.¹⁷⁴ Bu odalardan aynı zamanda dolgu içine sıkışmış halde büyük bir çanak

¹⁶⁹ Schefold, 1934; Boehlau –Schefold, 1940.

¹⁷⁰ Schefold, 1934.

¹⁷¹ Blaylock, 2017: 390.

¹⁷² Blaylock, 2016.

¹⁷³ Blaylock, 2017: 390.

¹⁷⁴ Blaylock, 2017: 392, res. 3.

çömlek grubu ele geçmiştir.¹⁷⁵ Buluntulardan tipik Pers formları, MÖ 6. yy siyah firnisli parçalar, Lydia mermer taklidinde Batı Anadolu'dan gelen türler dikkat çekicidir.¹⁷⁶ Tille Höyük'teki basamaklı nişler, sütunlu odalar, ocaklar, kırmızı boya ve mimari özellikler I. Darius ve Kserkses dönemindeki Persepolis'teki küçük yapıların tipik ve yakın bir yansımasını oluşturmaktadır. Kuvvetli somut özelliklerden dolayı Tille Höyük apadanası, Pers imparatorluk dönemine ait resmi bir bina veya konut olarak tanıtılmaktadır (Blaylock 2009: 198-212). Ayrıca Pers dönemi taşra mimarisinin genel özelliklerini barındıran yapı, Orta ve Kuzey Mezopotamya'daki mimari formla ortak özellikler taşımaktadır. Apadana aynı zamanda Pers maddi kültürünün de en büyük örneklerinden sayılmaktadır.¹⁷⁷ Bunun yanında, mimari komplekste MS 12-15. yy boyunca, höyüğün tepesinde bir yerel yöneticiye ait müstahkem bir konutun yerleşkesi mevcuttur. Yerleşimin en üst noktasında ilişkili avluya sahip apadana özelliğinde iki katlı binalar (sarnıç ve banyo eviyle birlikte) bulunmaktadır.¹⁷⁸

Oluz Höyük Apadanası

Amasya kent merkezinin 25 km kuzeybatısında yer alan Oluz Höyük'te 2007 yılında başlatılan ve kesintisiz devam eden sistematik arkeolojik kazılar sonucu mimari özelliklerinin Geç Phryg kültürünün yanı sıra, Anadolu'ya yabancı kimi öğeler içerdiği gözlemlenmiştir¹⁷⁹. Geldinden Ovası'nın batı kenarındaki Oluz Höyük'te sekiz dönem süren arkeolojik kazılar¹⁸⁰ sonucu ortaya çıkarılan Pers kültürüne ait mimari kalıntılar ile çanak-çömlek ve küçük buluntular, höyüğün bugüne değin Kappadokia'da saptanan yegane Pers yerleşmesine sahip olduğunu göstermektedir¹⁸¹. Mimari, çanak-çömlek ve küçük buluntular yönünden Pers kültür karakterini yansıtan Oluz Höyük 2. Mimari Tabakası A ve B olmak üzere iki ana evreye ayrılmaktadır (Fig. 15).¹⁸² 2B Mimari Tabakası (MÖ 425-300), A Açması'nda güneybatıdan kuzeydoğuya uzanan taş döşemeli anıtsal bir yol ile bu yolun kuzeyinde yer alan ve özellikle giriş bölümü açığa çıkarılan küçük bir saray ya da malikane olduğunu düşünülen kompleks bir yapı kalıntısı ile mimari açıdan karakterize olmaktadır.¹⁸³ Ayrıca höyükte yapılan araştırmalara göre burada Zerdüşt dininin Geç Akhaimenid döneminden itibaren kurumsal bir yapıya dönüştüğü anlaşılmıştır.¹⁸⁴

Pers tipi sütun kaideleri ve Ateşgede kalıntılarının keşfedildiği Oluz Höyük'te 2018 dönemi çalışmalarında bulunan Apadana (Taht Salonu/Kabul Salonu), yerleşmedeki Pers mimari karakterini tamamlayan bir yapı niteliğindedir.¹⁸⁵ Taş ya da mermer sütunları daha çok başkentlerindeki (Susa,

¹⁷⁵ Blaylock, 2006: fig. 10.35, 10.37.

¹⁷⁶ Blaylock, 2009: 204.

¹⁷⁷ Blaylock, 2017: 395-396.

¹⁷⁸ Moore, 1993: No: 14.

¹⁷⁹ Dönmez, 2015: 71.

¹⁸⁰ Dönmez,- Dönmez Naza, 2007: 49-74; Dönmez, 2009a: 32-33; Dönmez, 2009b: 9-10; Dönmez, 2014: 289-304.

¹⁸¹ Dönmez, 2015: 77-78.

¹⁸² Dönmez, 2015: 80-82, Plan: 2B, fig. 6-9.

¹⁸³ Dönmez, 2015: 82.

¹⁸⁴ Dönmez, 2015: 71.

¹⁸⁵ Dönmez,- Saba, 2018: 14.

Persepolis) anıtsal saray yapılarında kullanan Perslerin taşıyıcı eleman olarak Apadana mimarisinde genellikle ahşap dikmeleri tercih etmiş olduklarını söyleyebilir. Hafiri; maliyet, hammaddeye ulaşma kolaylığı ve şekillendirme açısından tercih edildiği anlaşılan ahşap sütunların Oluz Höyük'te ortaya çıkarılan apadanada da kullanılmış olduğunu ifade etmektedir. Kazısı henüz tamamlanmamış olan apadananın taş kaideleri üzerinde yükseldiği anlaşılan dikmelerin, ahşabın organik bir madde olması ve kolay yok olabilmesi nedeniyle zaman içinde yok olduğu düşünülmektedir.¹⁸⁶ 2018 dönemi kazılarında Oluz Höyük Apadanası'nda üçerli olarak iki sırada halinde (2x3) toplam 6 taş kaide (sütun kaidesi) açığa çıkarılmıştır. Apadana'nın kuzeydoğusunda gözlenen köşe yapmış temel kalıntısı, günümüze ulaşmasa da yapının özenle inşa edilmiş duvarları olduğuna işaret etmektedir. Apadana, Ateşgede ve kutsal yol ile birlikte düşünüldüğünde Oluz Höyük'ün mimari tasarımı, kent dokusu ve karakteri ile Persler tarafından Anadolu'da kurulmuş en önemli yerleşmelerden biri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁷

Sonuç

İran merkezli olmak üzere batıda Anadolu ile birlikte Batı Trakya (Balkanlar-Yunanistan içleri), doğuda Hindistan, kuzeyde Kafkaslar ve güneyde Mısır uygarlığını kapsayacak kadar çok geniş bir imparatorluk kuran Persler; kendi sanatını veya sosyo-kültürel etkilerini birçok alanda hâkim olduğu bölgelerde yaymıştır. Bugüne kadar yapılan yüzey araştırması, arkeolojik kazı vb araştırmalar sonucu Persler'in siyasi, mimari, sosyal, sanatsal, ekonomik ve diğer tüm kültürel yönlerle tarihsel varlıkları boyunca coğrafya ve kültürleri etkiledikleri saptanmıştır. Bu etki alanlarından en önemlilerinden biri olarak kendi ekonomik seviyelerinin ve sanatının zirvesi olan Apadana (Taht Salonu, Sütunlu Salon, Kabul Salonu, Tören Salonu, Hypostyle Salon) yapıları gelmektedir.

En temel anlamıyla çatısı sütunlar tarafından taşınan bir kamu ya da kabul salonu olarak tanımlayabildiğimiz apadanaların; köken grubu içerisinde Mısır Hpostyl salonlarıyla, sütun özellikleri ve tarihi başlangıcı açısından Megaron ve Bit-Hilani yapılarıyla ve en temel özelliklerinin yerleştiği Med siyasi tarihine denk gelen sütunlu salonlarla karşılaştığımızda özellikle saray-tapınak-apadana üçgeninde dini gibi farklı özelliklerinin olduğunu da görmekteyiz. Bu bağlamda Persler'in Anadolu'ya hâkim olduğu yaklaşık 200 yıllık bir süreçte satraplıklarının sınırlarında bulunan en erken örnek olan Hattuşa Apadanası (D Yapısı), Geç Hitit-Med-Asur ve Pers özelliklerini taşıyan Kerkenes Dağı Apadanaları, Urartu-Med ve Pers dönemiyle ilişkilendiğimiz Erzincan-Altın-tepe Apadanası (Gelişim Evreleri), bitmemiş olan ve Greko-Pers özellikler gösteren Nevşehir Apadanası, batı Anadolu'da Hellen uygarlığıyla olan etkilerini gösteren Larisa Apadanası, Güneydoğu'da bulunan ve Asur gibi Mezopotamya etkilerini taşıyan Adıyaman-Tille Höyük Apadanası ve son dönem çalışmalarıyla büyük oranda ortaya çıkarılan Orta Anadolu'daki Amasya-Oluz Höyük Apadanası Pers apadanalarının Anadolu'daki örneklerini yansıtmaktadır.

¹⁸⁶ Dönmez – Saba, 2018: 17.

¹⁸⁷ Dönmez – Saba, 2018: 17.

Anadolu, Pers kültürünün yanı sıra Hitit, Med, Urartu, Frig, Grek ve Yakınoğu etkilerini kompozit bir yapıda sunan nadir coğrafyalardandır. Yukarda da değinildiği üzere Hattuşa'da yer alan D Yapısı (MÖ 2. bin) apadana mimari kökeni konusunda soru işaretleri oluştururken, Hattuşa dışında Orta Anadolu'da yer alan Sorgun-Kerkenes Dağı antik yerleşimi Geç Hitit, Med ve sonrasında Perslerce kullanıldığı araştırmalarda belirgindir. Doğu Anadolu zorlu coğrafyasında yer alan Atlıntepe apadanası da konum, uygarlık, sanat ve işlevi açısından en tartışmalı yapıların başında gelmektedir. Yapı üzerinde yarım asırdan fazladır yapılan bilimsel araştırmalar, en az iki evreli olan apadananın Urartu ve Pers sürecini kültürel sanat bazında ortaya koyduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Ayrıca ikinci evre apadanasının Persler'e ait olduğunu, en yakın örnekleri olan Kafkaslar'ın Bastam, Arin-Berd, Armavir-Blur ve özellikle son yıllarda ortaya çıkarılan Karacamirli'deki İdeal Tepe ve Qurban Tepe Pers apadanalarıyla desteklenmektedir. Dolayısıyla ikinci (Genişletilmiş Apadana) apadanasının Kuzeybatı İran'da olduğu gibi tekrardan kullanım gördüğünü ifade edebiliriz. Yapıdaki bir diğer özellikli sonuç ise, genişletilmiş evrede apadananın dini açıdan tapınakla birlikte işlevini devam ettirmesinde saklıdır. Bu uygulama Batı İran-Hemedan bölgesi yapıları ve Kafkaslar örnekleriyle de örtüşmektedir.

Orta Anadolu yer alan Nevşehir Apadanası mevcut durumda Pers mimarisi yapı tipine çok yakındır. Yapı özellikleri gereği Grek-Pers sanatının bir karması şeklinde yorumlanabilir. Bu özelliğinden dolayı ayrı bir öneme sahip olan apadana, İyon-Pers etkileşiminin olağan sonucunu Anadolu açısından yansıtmaktadır. Bu yapının yanı sıra Persler'in batıya yayılımını gösteren ve bulunan Larisa Apadanası, Persler'in her coğrafyada kendi kimlik ve kültürlerini gösteren birer sahiplik ve üstünlük göstergesi oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Larisa apadanasının bir diğer özelliği Nevşehir apadanasında olduğu Grek-Pers karışımını taşıması ve özellikle Batı etkili oluklu ve yivli sütunlara sahip almasıdır. Anadolu'daki bir diğer önemli yapı Tille Höyük Apadanası Mezopotamya, Med, Kuzey Suriye etkileriyle birlikte Demir Çağı Pers dönemini en iyi şekilde yansıtan örneklerdendir. Yerleşim ayrıca Asur, Babil ve Erken Akhaimenid dönemlerini belirgin oranda yansıtırken, aynı zamanda Batı Anadolu veya Lydia etkili buluntularla birlikte, apadananın genel özellikleri itibariyle Persepolis'teki küçük yapıların bir yansıması olduğunu düşünebiliriz. Çalışmamızda özellikle son kazı sezonlarında (2018-2020) büyük bir bölümü ortaya çıkarılan Oluz Höyük Apadanası'nın konum, mimari özellikleri, sanatı gibi tüm özellikleriyle tipik bir Pers apadanası olduğunu ifade edebiliriz. Neticede Anadolu'da arkeolojik kazılar devam ettiği sürece Pers mimarisi sanatının eşsiz birer örneği olan başka apadana yapılarının da gün yüzüne çıkmasını beklemekteyiz.

Kaynakça

- AKURGAL, E., 2007. *Anadolu Uygarlıkları, Salih, Fatma, Zehra, Fikri ve Lemis Akurgal'in Anularına*, NET Turistik Yayınları A.Ş, 9. Baskı, İstanbul.
- ARNOLD, D., 1991. "Amenemhat I and the Early Twelfth Dynasty at Thebes", *Lila Acheson Wallace Curator, Egyptian Art, The Metropolitan Museum of Art*, ss. 5-48.
- ARNOLD, D., 1996. "Hypostyle Halls of the Old and Middle Kingdom?", *Department of Ancient Egyptian, Nubian, and Near Eastern Art, William Kelly Simpson at the Museum of Fine Arts*, Ed.: Peter Der Manuelian, Boston, I, ss. 39-54.
- BADAWY, A., 1966A. *A History of Egyptian Architecture*, University of California Press, Berkeley.
- BALTACIOĞLU, H., 2016. "Halentiu-Halentu (wa), Alacahöyük 2. Hitit Yapı Katı ve Boğazköy Büyükkale Sarayı", *Ahmet Ünal Armağanı, Studies in Honour of, Eski Anadolu Araştırmalarına ve Hititlere Adanmış Bir Hayat*, (Eds: Sedat Erkut-Özlem Sir Gavaz), *Antahsumsar-Çiğdem, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, Baskı-Cilt V, İstanbul, ss. 49-67.
- BARAN, A., 2016. "Kerkenes Kazısı 2012-2013 Yılları Çalışmaları ve Yerleşimin Tanımlanması Üzerine Değerlendirmeler/ The 2012-2013 Excavations at Kerkenes and Evaluations of the Settlement", *Mediterranean Journal of Humanitie (MJH)*, 7/2, ss. 49-87.
- BARNETT, R. D., 1957. "Persepolis", *Iraq*, Vol. 19, No. 1, British Institute for the Study of Iraq, ss. 55-77.
- BLAYLOCK, S., 2009. *Tille Höyük 3: The Iron Age, Part 1: Introduction, Stratification and Architecture*, British Institute at Ankara Monograph 41, London.
- BLAYLOCK, S., 2016. *Tille Höyük 3.1 + Tille Höyük 3.2 (Bundle)*, British Institute at Ankara Monograph, British Institute of Archaeology at Ankara.
- BLAYLOCK, S., 2017. "Fırat Üzerinde Tille Höyük'te Akhaimenid Tabakası ve Güneydoğu Anadolu'da Akhaimenid Arkeolojisi İçin Diğer Bulgular/The Achaemenid Level at Tille Höyük on the Euphrates and Other Evidence for Achaemenid Archaeology in South-East Anatolia", *Persler, Anadolu'da Kudret ve Görkem/The Persians, Power and Glory in Anatolia*, Ed.: Kaan İren - Çiçek Karagöz - Özgün Kasar, Yapı Kredi Yayınları (YKY), 1. Baskı, İstanbul, ss. 390-407.
- BITTEL, K., 1960/1961. "Legenden vom Kerkenes-Dağ (Kappadokien)", *Oriens*, Vol. 13/14, Brill, ss. 29-34.
- BOEHLAU, J – KARL, S., 1902–1934, 1. Cilt, Vol. 1, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Die Bauten: Berlin: Walter de Gruyter.
- BRANTING, S. - BALTALI TIRPAN, S. – PENACHO, S., 2016. "Kerkenes News 2014-2015", *Kerkenes Project*, Department of Anthropology, University of Central Florida, ss. 1-15.

- BREWER, D. J. – TEETER., 2011. E., *Mısır ve Mısırlılar*, Çev: Nihal Uzan), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- BRIXHE, C. - SUMMERS, G. D., 2006. “Les Inscriptions Phrygiennes De Kerkenes Dağ (Anatolie Centrale)”, Band XLV, *Kadmos, Zeitschrift für vor- und Frühgriechische Epigraphik*, Oxford, ss. 91-134.
- ÇILINGIROĞLU, A., 1979. “Urartu Apadanasının Kökeni”, *Anadolu Araştırmaları VI*, ss. 97-107.
- ÇILINGIROĞLU, A., 1997. *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, İzmir.
- DANIEL L., 2013. “The Archaeological Results”, *The Palace of Darius at Susa, The Great Royal Residence of Achaemenid Persia*, Ed.: Jean Perrot, I.B. Tauris, Published in Association With The Iran Heritage Foundation, New York, s. 186.
- DANTI, M. D., 2013. *Hasanlı V: The Late Bronze and Iron I Periods*, Hasanlı Excavation Reports, University of Pennsylvania Press, October 24.
- DÖNMEZ, Ş. - NAZA DÖNMEZ, E. E., 2007. “Amasya-Oluz Höyük Kazısı 2007 Dönemi Çalışmaları: İlk Sonuçlar”, *Collouquim Anatolicum VI*, ss. 49-74.
- DÖNMEZ, Ş., 2009a. “Karadeniz’de Bir Hitit Yerleşimi”, *Aktüel Arkeoloji*, No:11, ss. 32-33.
- DÖNMEZ, Ş., 2009b. “Bir Anadolu Kralı Yeniden Doğuyor”, *NTV Tarih*, No: 6, ss. 9-10.
- DÖNMEZ, Ş., 2014. Kuzey-Orta Anadolu'da Yeni Bir Arkeolojik Keşif: Oluz Höyük Kubaba (Matar Kubileya) Tapınağı (Kızılırmak Kavsi İçinde Ana Tanrıça İle İlgili Güncel Bulgular”, *Arkeoloji İle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar. Veli Sevin'e Armağan. Scripta/Essays in Honour of Veli Sevin. A Life Immersed in Archaeology*, Ed.: A. Özfirat, İstanbul, ss. 289 - 304.
- DÖNMEZ, Ş., 2015. “Oluz Höyük Kazıları Işığında Kuzey-Orta Anadolu (Pontika Kappadokia) Akhaimenid Varlığına Güncel Bir Bakış”, *TÜBA-AR*, Sayı: 18, ss. 71-107.
- DÖNMEZ, Ş. – SABA, M., 2018. “Anadolu’da Zerdüşt İnancı ve Ateş Kültünün En Erken Temsilcileri Amasya-Oluz Höyük Ateşgedesi ve Apadanası”, *Aktüel Arkeoloji*, Sayı: 66 (Kasım-Aralık), İstanbul, ss. 14-17.
- DRAYCOTT, C. M. – SUMMERS, G. D. - BRIXHE, C., 2008. *Kerkenes Special Studies 1: Sculpture and Inscriptions from the Monumental Entrance to the Palatial Complex at Kerkenes Dag, Turkey*, Chicago, The Oriental Institute of the University of Chicago.
- DUSINBERRE, E. R. M., 2002. “An Excavated Ivory from Kerkenes Dağ, Turkey: Transcultural Fluidities, Significations of Collective Identity, and the Problem of Median Art”, *Ars Orientalis*, Vol. 32, *Medes and Persians: Reflections on Elusive Empires, Freer Gallery of Art, The Smithsonian Institution and Department of the History of Art, University of Michigan*, ss. 17-54.
- DÜZGÜNEŞ, E.- DEMİREL, S., 2016. “Evaluation of Boğazköy-Hattusha Arcaeological Site’s Proteciton Problems in the Scope of Visitor

- Management”, *Recent Researches in Interdisciplinary Sciences*, Ed.: Recep Efe - İsa Cürebal - Gulnara Nyussupova, ST. Kliment Ohridski University Press, Sofia, ss. 139-154.
- DYSON, R. H. JR., 1960. “Hasanlu and Early Iran”, *Archaeology*, Vol. 13, ss. 118-129.
- DYSON, R. H. JR., 1989. “The Iron Age architecture at Hasanlu: an essay”. *Expedition: The magazine of the University of Pennsylvania*, 31/2, ss. 107-127.
- FRANCOVICH, G. D., 1966. “Problems of Achaemenid Architecture”, *East and West*, Vol. 16, No: 3/4, Istituto Italiano per l’Africa e l’Oriente (IsIAO), s. 201-260.
- FORBES, T. B., 1983. *Urartian Architecture*, Ed.: A.R. Hands - B.Sc. - M.A., D. Phil - D.R. Walker, BAR International Series 170, 122 Banbury Road, Oxford OX2 7BP, England.
- GENZ, H., 2012. “Boğazköy: Terk Edilmeyen Kent”, *Son Tunç Çağından Hellenistik Döneme Anadolu’nun Arkeoloji Atlası*, Sayı: 2, Ed.: Necmi Karul, Doğan Burda Yayınları, İstanbul, ss. 84-89.
- GHIRSHMAN, R., 1963. “L’Apadana De Suse”, *Iranica Antiqua*, Sous La Direction De R. Ghirshman et L. Vanden Berghe, Vol. III, *E.J. Brill*, Printed in The Netherlands, Leiden, ss. 148-155.
- GOFF, C., 1968. “Luristan In The First Half Of The First Millennium B.C., A Preliminary Report On The First Season's Excavations At Baba Jan, And Associated Surveys In The Eastern Pish-İ-Kuh”, *Iran*, Vol. 6, *British Institute of Persian Studies*, ss. 105-134.
- GOFF, C., 1969. “Excavations at Bābā Jān, 1967: Second Preliminary Report”, *Iran*, Vol. 7, *British Institute of Persian Studies*, ss. 115-130.
- GÜNDOĞDU, H. - BAYHAN A. A. - AKTEMUR A. M. - TIĞCI S. - ARSLAN, M., 2009. *Kültür Varlıkları İle Kemah*, Kariyer Matbaacılık, Ankara.
- HERZFELD, E. E., 1929. “Bericht uiber die Ausgrabungen von Pasargadae 1928”, *Archäologische Mitteilungen aus Iran*, AMI I, Germany, ss. 4-16.
- HOVHANNISYAN (OGANESJAN), K. L., 1961. *Arin-Berd I. Arkhitektura Erebuni po Materialam Raskopok 1950-59*, (Arin-Berd 1: Architecture of Erebuni, excavation materials 1950-1959), *Arkheologicheskie raskopki v Armenii 9*, (Archaeological sites in Armenia 9), Akademii Nauk Armianskoe SSR, Yerevan.
- HUOT, J.L. - THALMANN, J.P. - VALBELLA, D., 2000. *Kentlerin Doğuğu*, Çev.: Ali Bektaş Girgin, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.
- IŞIKLI, M., 2010. “The Results of Surveys in the Environs of the Urartian Fortredd of Altintepe in Erzincan, Eastern Anatolia (Investigations of Public Settlement Areas and Observations on the Post-Urartian Period)”, *Proceedings of the 6 th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East, 5 May - 10 May 2009, Sapienza, Universita di Roma*,

Eds.: P. Matthiae - F. Pinnock - L. Nigro, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, Vol. 2, ss. 265-278.

İNAN, A., 1992. *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, III. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII/6. Ankara.

MOORE, J., 1993. *Tille Höyük 1: The Medieval Period*, British Institute of Archaeology at Ankara, Monograph no: 14, Ankara.

KALKAN, H., 2008. *M.Ö. 6-4. Yüzyıllarda Doğu Anadolu: Arkeolojik Veriler Işığında Tarihsel Ve Kültürel Değerlendirme*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

KARAOŞMANOĞLU, M. - ÖZKAN, H. - ÖZTÜRK, N., - CAN, B., - KORUCU, H., 2005. "Altıntepe Kazısı 2003", 26. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 127-138.

KARAOŞMANOĞLU, M. - CAN, B. - KORUCU, H., 2007. "Altıntepe Urartu Kalesi 2005 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 29 Mayıs-2 Haziran 2006, Çanakkale*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 259-270.

KARAOŞMANOĞLU, M. - CAN, B. - KORUCU, H., 2008. "Altıntepe Urartu Kalesi 2006 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2007 Kocaeli*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 497-514.

KARAOŞMANOĞLU, M., 2008. "Altıntepe Kalesi İkinci Dönem Kazıları", *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Armağanı*, Ed.: B. Can - M. Işıklı, İstanbul, ss. 69-83.

KARAOŞMANOĞLU, M. - İŞIKLI, M., 2008. "Altıntepe Civarı Yüzey Araştırması 2006 Çalışmaları", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2007, Kocaeli*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 503-506.

KARAOŞMANOĞLU, M. - CAN, B. - KORUCU, H., 2009. "Altıntepe Urartu Kalesi 2007 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", 30. *Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, 26-30 Mayıs, 2008 - Ankara*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, ss. 119-138.

KARAOŞMANOĞLU, M., 2009a. "Anadolu Uygarlıkları – Altıntepe, Urartu Uygarlığı ve Eşsiz Kültürünün İzleri", *Aktüel Arkeoloji*, Sayı, 11, ss. 72-80.

KARAOŞMANOĞLU, M., 2009b. "İkinci Dönem Kazıları Işığında Altıntepe Apadanası", *Altan Çilingiroğlu'na Armağan, Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallığına Adanmış Bir Hayat*, Ed.: Haluk Sağlamtimur, Eşref Abay, Zafer Derin, Aylin Ü. Erdem, Atilla Batmaz, Fulya Dedeoğlu, Mücella Erdalkıran, Mahmut Bilge Baştürk, Erim Konakçı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, ss. 353-359.

- KARAOSMANOĞLU, M., 2010. “Altın-tepe Urartu Kalesi 2008 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 25-19 Mayıs 2009, Denizli*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ofset Matbaacılık, Ankara, ss. 17-34.
- KARAOSMANOĞLU, M. - CAN, B. - KORUCU, H., 2012. “Altın-tepe Urartu Kalesi 2010 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, 23-28 Mayıs 2011, Malatya*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ofset Matbaacılık, Ankara, ss. 303-319.
- KARAOSMANOĞLU, M. - KORUCU, H., 2012. “The Apadana of Altın-tepe in the Light of the Second Season of Excavations”, *Anatolian Iron Ages 7 the Proceedings of the Seventh Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Edirne (1924 April 2010)*, Ed.: Altan Çilingiroğlu – Antonio Sagona, ss. 131-148.
- KARAOSMANOĞLU, M. - KORUCU, H. - YILMAZ, M. A., 2013. Altın-tepe Urartu Kalesi 2011 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2012, Çorum*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, Çorum, ss. 137-146.
- KARAOSMANOĞLU, M., - YILMAZ, M. A., 2012. “Altın-tepe Urartu Kalesi Kanalizasyon Sistemi”, *Stratonikeia'dan Lagina'ya / From Stratonikeia to Lagina, Ahmet Adil Turpan Armağanı / Festschrift in Honour of Ahmet Adil Turpan*, Ed.: B. Söğüt, Ege Yayınları, Ayırbaşım / Offprint, İstanbul, ss. 353-367.
- KARAOSMANOĞLU, M. - KORUCU, H., 2013. “Altın-tepe'den Bir Frig Seramiği”, *Tarhan Armağanı, M. Taner Tarhan'a Sunulan Makaleler / Eassy in Honour of M. Taner Tarhan*, (Eds: O. Tekin – M.H. Sayar – E. Konyar), Ege Yayınları, Ayırbaşım / Offprint, İstanbul, ss. 233- 328.
- KARAOSMANOĞLU, M. - YILMAZ, M. A., 2013. “Altın-tepe Kalesinden Günümüze Yansımalar / The Reflections From Altın-tepe Fortressto Present Day”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 6/25, ss. 275-282.
- KARAOSMANOĞLU, M. - KORUCU, H. - YILMAZ, M. A., 2014. “Altın-tepe Urartu Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları 2003-2013”, *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı*, Ayırbaşım/Offprint, Haz.: H. Kasapoğlu – M.A. Yılmaz, Ankara, ss. 77-96.
- KARAOSMANOĞLU, M. - IŞIKLI, M. - CANER, E., 2014. “Erzincan-Altın-tepe Çevresi Yüzey Araştırmaları”, *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı*, Ayırbaşım/Offprint, Haz.: H. Kasapoğlu – M.A. Yılmaz, Ankara, ss. 505-509.
- KARAOSMANOĞLU, M. - KORUCU, H., 2015. “Altın-tepe Urartu Kalesi (2012) Kazı ve Onarım Çalışmaları”, *Atatürk Üniveristesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi / Journal of the Fine Arts Institute (GSED)*, Sayı/Number 34, Erzurum, ss. 116-132.

- KARAOSMANOĞLU, M. - YILMAZ, M. A., 2015. “Yeni Veriler Işığında Altın-tepe Tapınak Kompleksi”, *Uluslararası Doğu Anadolu Güney Kafkasya Kültürleri Sempozyumu / International Symposium on East Anatolia South Caucasus Cultures, Bildiriler II*, Ed.: M. Işıklı – B. Can, ss. 60-68.
- KARIMIAN, H. - SARFARAZ, A. A. - EBRAHIMI, N., 2010. “Retrieving Achaemenid Palaces In Borazjan With The Help Of Archeological Findings”, *Bagh-ı Nazar*, 7/14. Department Of Archaeology, University Of Tehran, ss. 45-58.
- KAYAN, İ. - ÖNER, E., 2016. “Larisa Antik Kenti Çevresinin Coğrafi Özellikleri, Paleocoğrafik Evrimi ve Jeoarkeolojik Değerlendirmeler”, *Larisa Buruncuk, Mimari Araştırmaları / Architectural Survey*, Ed.: Turgut Saner, Ege Yayınları, İstanbul.
- KEALHOFER, L. - GRAVE, P. - MARSH, B. - STEADMAN, S. - GORNY, R. L. - SUMMERS, G. D., 2010. “Patterns of Iron Age Interaction in Central Anatolia: Three Sites in Yozgat Province”, *Anatolian Studies*, Vol. 60, British Institute at Ankara, ss. 71-92.
- KHATCHADOURIAN, L., 2014. “Empire in the Everyday: A Preliminary Report on the 2008-2011 Excavations at Tsaghkahovit, Armenia”, *American Journal of Archaeology, The Journal of the Archaeological Institute of America*, 118/1. ss. 137-169.
- KLEISS, W., 1988. “Die Architectur”, *Bastam II, Ausgrabungen In Den Urartäischen Anlagen 1977-1978*, Ed.: Wolfram Kleiss), Teheraner Forschungen, Herausgegeben vom, Deutschen Archäologischen Institut Abteilung Teheran, Band V, Gebr. Mann Verlag, Berlin, ss. 13-74.
- KLEISS, W., 1979. “Architektur”, *Bastam I Ausgrabungen in den Urartäischen Anlagen 1972-1975*, Ed.: Wolfram Kleiss, Teheraner Forschungen, Herausgegeben vom, Deutschen Archäologischen Institut Abteilung Teheran, Band IV, Berlin, ss. 11-98.
- KNAUSS, F. S., 2006. “Pasargadae, Susa, Persepolis, Die Paläste der Achämeniden”, in: *Das persische Weltreich, Historische Bibliographie*, Stuttgart, ss. 100-111
- KNAUSS, F. - GAGOSHIDZE, I. - BABAIEV, I., 2010. “A Persian Propyleion in Azerbaijan Excavations at Karacamirli”, BSS. Vol. 11, *Achaemenid Impact in the Black Sea: Communication of Powers*, Ed.: J. Nieling - E. Rehm, Aarhus University Press, Aarhus, ss. 111-122.
- KNAUSS, F. - GAGOSHIDZE, I. - BABAIEV, I., 2013. “Karacamirli: Ein persisches Paradies”, *Arta, Achemenet*, 004, ss. 1-28.
- MAJIDZADEH, Y., 2001-2002. *The Ancient Ozbaki site, Savoudjbolagh, Iran*, Teheran.
- MAJIDZADEH, Y., 2010. “Excavations of the ancient Ozbaki Tepe”, *Tehran, Miras Farhangi*, 1.
- MARTIROSIAN, A. A., 1974. *Archaeological Monuments of Armenia, Argishtihinili*, Academy of Science of the Armenian Soviet Socialist Republic, Erevan.

- MIR, A. K., 1994. "Susa And Ancient Heritage Of Susa City", *Miras Farhangi Journal*, 12.
- MOHAMMADIFAR, J., 2010. "Style architecture of the Achaemenid", *Architectural History, Archaeology of Architecture*, (t.y), ss. 99-108.
- MOTAMEDİ, N., 1997a. "A Mannean-Median Fortress, Proceedings of Iranian Architecture and City Building Congress", (Ed. B. A. Shirazi), Tehran, ss. 320-357.
- MOTAMEDİ, N., 1997b. "Ziwiye. Excavations in 1995", *Reports of archaeological Tehran: Miras Farhangi*, ss. 143-170.
- MUSCARELLA, O. W., 1989. "Warfare al' Hasanlu in the lace 9rh Century B.C.", *Expedition*, 32/2-3, ss. 24-36.
- NAUMANN, R., 1957. "Bauwerke der Hethitischen Großreichszeit auf Büyükkale", *Boğazköy III, Funde aus den Grabungen 1952 – 1955*, Ed.: Kurt Bittel - Rudolf Naumann - Thomas Beran, Ausgrabungen Der Deutschen Orient Gesellschaft und Des Deutsches Archäologisches Instituts, Verlag Gebr. Mann, Berlin, ss. 10-17.
- NAUMANN, R., 2007. *Eski Anadolu Mimarlığı*, Çev.: Beral Madra, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- NEVE, P., 1982. *Büyükkale, die Bauwerke: Grabungen 1954 – 1966*, Boğazköy-Hattuşa, 12, Berlin – Mann.
- NEVE, P., 1993. *Hattuşa Stadt der Götter und Tempel, Neue Ausgrabungen in der Hauptstadt der Hethiter*, Sonderhefte der Antiken Welt, Zaberns Bildbande zur Archäologie, Verlag Philipp von Zabern, Mainz.
- NYLANDER, C., 1966. "The Toothed Chisel in Pasargadae: Further Notes on Old Persian Stonecutting", *American Journal of Archaeology*, 70/4, *Archaeological Institute of America*, ss. 373-376.
- OSBORNE, J. F. - SUMMERS, G. D., 2014. "Visibility Graph Analysis and Monumentality in the Iron Age City at Kerkenes in Central Turkey", *Journal of Field Archaeology*, 39/3, ss. 292-309.
- ÖZGÜÇ, T., 1961. "Altintepe Kazıları", *Belleter*, Vol.25, No. 97-100, Ankara , ss. 253-268.
- ÖZGÜÇ, T., 1963. "Altintepe'de Urartu Mimarlık Eserleri / The Urartian Architecture on the Summit of Altintepe", *Anatolia*, VII, ss. 51-57.
- ÖZGÜÇ, T., 1966. *Altintepe, Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri / Architectural Monuments and Wall Paintings*, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, V. Seri, No. 24, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖZGÜÇ, T., 1969. *Altintepe II, Mezarlar, Depo Binası ve Fildişi Eserler / Tombs, Storehouse And Ivories*, , Türk Tarih Kurumu Yayınlarından V/27, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖZTÜRK, O., 2018. *Pers Mimarisinde Apadanalar: Ortaya Çıkışı ve Gelişimi* (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.

- PAGLIARI, G., 1988. *Function And Significance Of Ancient Egyptian Royal Palaces From The Middle Kingdom To Aite Period, A Lexicographical Study And Its Possible Connection With The Archaeological Evidence*, Institute Of Archaeology And Antiquity The Universty Of Birmingham, Dipartimento Di Studi Orientali Sapienza, Universita Di Roma, ss. 205-240.
- PERROT, J. - BRUN, A. LE - LABROUSSE, A., 1971. "Recherches archéologiques a Suse et en Susiane en 1969 et en 1970", 48/ 1-2, Institut Francais du Proche-Orient, ss. 21-51.
- PETRIE, W. M. F. AND WALKER, J. H., 1909. *The Palace Of Apries (Memphis II)*, British Scholl Of Archaeology In Egypt, And Edgyptian Research Account Fifteenth, London.
- ROAF, M., 1996. *Mezopotamya ve Eski Yakındoğu*, Çev.: Zülal Kılıç, Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi 9, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- ROLLINGER, R., 2003. "Kerkenes Dağ and the Median Empire", *Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia*, Ed.: G.B. Lanfranchi - M. Roaf - R. Rollinger, *History of the Ancient Near East / Monographs*, Vol. V, S.a.r.g.o.n. Editrice e Libreria, Padova, ss. 321-326.
- ROOT, M. C., 1985. "The Parthenon Frieze and the Apadana Reliefs at Persepolis: Reassessing a Programmatic Relationship", *American Journal of Archaeology*, Archaeological Institute of America, Centennial Issue, 89/1, ss. 103-120.
- SAFARI, S. - GHADIM, F. A., 2015. "Examine the Evolution of Columned Halls of the Second and First Millenniums B.C in Iran, Caucasus and Anatolia", *Fundamental Journals, International Journal of Fundamental Physical Sciences (IJFPS)*, 5/3, ss. 63-70.
- SAMI, A., 1996. *Pasargadae, Capital and the tomb of Cyrus the Achaemenid*, Shiraz, Iran, Persian Studies Foundation.
- SCHACHNER, A., 2012. "Hititler Öncesi Boğazköy", 2. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, T.C. Çorum Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayın No: 6, Çorum 2012, ss. 83-102.
- SCHEFOLD, K., 1934. *Untersuchungen zu den Kertscher Vasen*: Cambridge Univ Press.
- SCHIRMER, W., 1982. *Hitit Mimarlığı*, Çev.: Beral Madra, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Eski Anadolu Uygarlıkları Dizisi: 1, İstanbul.
- SCHMIDT, E. F., 1953. *Persepolis I, Structures – Reliefs – Inscriptions*, The University of Chicago Press, Chicago – Illinois.
- SCHMIDT, E. F., 1957. *Persepolis II: Contents of The Treasury And Other Discoveries*, The University of Chicago, Oriental Institute Publications LXIX, Chicago, Illinois, 1957.
- SCHOOP, U. D. - SEEHER, J., 2006. "Absolute Chronologie in Boğazköy-Hattusa: Das Potential der Radiokarbonaten", *Strukturierung und Datierung in der Hethitischen Archäologie*, Byzas, 4, ss. 53-75.

- SEEHER, J., 2006. *Hattuşa Rehberi, Hitit Başkentinde Bir Gün/Deutsches Archaologisches Institut, Boğazköy-Expedition, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı*, Ege Yayınları, Eski Anadolu Knetleri Dizisi: 2, İstanbul.
- STOTT, G., 1938. "Persepolis", *Greece & Rome*, 7/20, Cambridge University Press on behalf of Classical Association, ss. 65-75.
- STRONACH, D., 1968. "Tepe Nush-i Jan: A Mound in Media", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin, New Series*, 37/3, ss. 177-186.
- STRONACH, D., 1969. "Excavations at Tepe Nūsh-i Jān, 1967", *Iran*, Vol. 7, *British Institute of Persian Studies*, ss. 1-20.
- STRONACH, D - ROAF, M. - STRONACH, R. - BÖKÖNYI, S., 1978. "Excavations at Tepe Nūsh-i Jān", *Iran*, Vol. 16, *British Institute of Persian Studies*, ss. 1-28.
- STRONACH, D., 1978. *Pasargadae, A Report On The Excavations Conducted By The British Institute Of Persian Studies, From 1961 To 1963*, Oxford At The Clarendon Press.
- STRONACH, D., 1985. "Tepe Nush-i Jan: The Median Settlement", *Cambridge Ancient History of Iran II*, ss. 832-837.
- STRONACH, D., 1987. "Median Archaeology", *Encyclopaedia Iranica*, II, ss. 280-295.
- STRONACH, D. - SUMMERS, G. D., 2003. "The Ashlar Building at Kerkenes Dağ: an Interim Report", *AnatoliaAntiqua*, 11, ss. 111-129.
- STRONACH, D., 2003. "Independent Media, Archaeological Notes From The Homeland", *Continuity of Empire (?) Assyria, Media, Persia, History of The Ancient Near East/Monographs*, ss. 233-254.
- STRONACH, D. - ROAF, M., 2007. *Nush-i Jan I, The Major Buildings Of The Median Settlement*, Published By The British Institute Of Persian Studies London and Peeters, Leuven, Paris, Dudley, Ma.
- SUMMERS, G. D., 1993. "Archaeological Evidence for the Achaemenid Period in Eastern Turkey", *Anatolian Studies*, 43, ss. 85-108.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E. - AHMET, K., 1995. "The Regional Survey at Kerkenes Dağ: An Interim Report on the Seasons of 1993 and 1994", *Anatolian Studies*, 45, ss. 43-68.
- SUMMERS, G. D., 1997. "The Identification of the Iron Age City on Kerkenes Dag in Central Anatolia", *Journal of Near Eastern Studies*, 56/2, ss. 81-94.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E., 1998. "The Kerkenes Dag Project", Ed.: R Matthews, *Ancient Anatolia: Fifty Years Work by the British Institute of Archaeology at Ankara*, London, ss. 177-194.
- SUMMERS, G. D., 2000. "The Median Empire Reconsidered: A View from Kerkenes Dağ", *Anatolian Studies*, 50, ss. 55-73.

- SUMMERS, G. D., 2001. "Keykavus Kale and Associated Remains on the Kerkenes Dağ in Cappadocia, Central Turkey", *Anatolia Antiqua*, IX, ss. 39-60.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E., 2003a. "The Ashlar Building at Kerkenes Dağ: An Interim Report", *Anatolia Antiqua*, XI, ss. 111-129.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E., 2003b. "The Kerkenes Project: A Preliminary Report of the 2003 Season", *The Kerkenes Project, Faculty of Architecture, Middle East Technical University, Part 1-5*.
- SUMMERS, G. D.- FRANÇOISE SUMMERS M. E. – BRANTING., 2004. "Megarons And Associated Structures At Kerkenes Dağ: An Interim Report", *Anatolia Antiqua*, XII, ss. 7-41.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M. E., 2006. "Aspect of Material Culture at the Iron Age Capital on the Kerkenes Dağ in Central Anatolia", *Ancient Near Eastern Studies*, 43, ss. 164-202.
- SUMMERS, G. D., 2007a. *The Kerkenes Project*, University of Chicago.
- SUMMERS, G. D., 2007b. "Public Spaces and Large Halls at Kerkenes", *Anatolian Iron Ages, Vol. 6, The Proceedings of the Sixth Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Eskişehir, 16-20 August 2000 11*, Ed.: Altan Çilingiroğlu - Antonio Sagona, ss. 245-263.
- SUMMERS, G. D., 2008. "Periodisation and Terminology in the Central Anatolian Iron Age: Archaeology, History and Audiences," *Ancient Near Eastern Studies*, 45, ss. 202-217.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M. E., 2008. "A Preliminary Interpretation Of Remote Sensing And Selective Excavation At The Palatial Complex, Kerkenes", *Anatolia Antiqua*, 16, ss. 53-76.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E. 2010. "From Picks to Pixels: Eighty Years Of Development in the Tools of Archaeological Exploration And Interpretation, 1927-2007, At Kerkenes Dağ In Central Turkey", *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East May, 5th-10th 2008, "Sapienza" - Università di Roma*, Eds.: P. Matthiae - F. Pinnock - L. Nigro, Excavations, Surveys and Restorations: Reports on Recent Field Archaeology in the Near East, Vol. 2, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, ss. 669-683.
- SUMMERS, G. D. - FRANÇOISE SUMMERS, M.E., 2013. "The Kale At Kerkenes Dağ: an Iron Age Capital in Central Anatolia", *Ancient Near Eastern Studies, Cities And Citadels in Turkey: From The Iron Age To The Seljuks*, Ed.: S. Redford - Nina Ergin, Peeters Leuven, Paris, Walpole, 40, ss. 137-160.
- TALAEI, H., 1998. "Preliminary Report of the 10th Excavation Season at Tappeh Sagzabad, Qazvin Plain", s. 31.
- TALAEI, H., 2007. *Archeology and art of Iran in the firstmillennium BC*, Tehran: Samt, Publication, 2007.

- TER-MARTIROSSOV, F. I., 2001. "The Typology of the Columnar Structures of Armenia in the Achaemenid Period", *The Royal Palace Institution in the First Millenium BC. Regional Development and Cultural Interchange Between East and West Monographs of the Danish Institute at Athens*, 4, ss. 155-163.
- UNVALA, J. M., 1929. "The Palace of Darius The Great and The Apadana of Artakserkses II in Susa", *School of Oriental and African Studies and Cambridge University Press* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Bulletin of the School of Oriental Studies, University of London*, ss. 229-234.
- YENİPİNAR, H., 2005. "Nevşehir Emek Mahallesiinde Ortaya Çıkan Temel Kalıntısı", *Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları* 3, ss. 21-23.
- YIĞİTPAŞA, D., 2010. *Arkeolojik Veriler Işığında Doğu Anadolu Geç Demir Çağı (MÖ 6.-4. Y.Y.) Çanak Çömleği*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van.
- YIĞİTPAŞA, D., 2016. *Doğu Anadolu Geç Demir Çağı Kültürü*, Gece Yayınları, Ankara.
- YOUNG, T. C. JR., 1966. "Thoughts on the Architecture of Hasanlu IV", *Iranica Antiqua*, 6, ss. 48-71.
- YOUNG, T. C. JR., 1969. "Excavations at Godintepe: First Progress Report", *Royal Ontario Museum, Art and Archaeology Occasional Paper*, 17,
- YOUNG, T. C. JR., 1972. "Godin Tepe in Survey of Excavations in Iran During 1970-1971", *Iran, British Institute of Persian Studies*, 10, ss. 184-186.

Harita 1: Anadolu Coğrafyasında Yer Alan Apadanalar

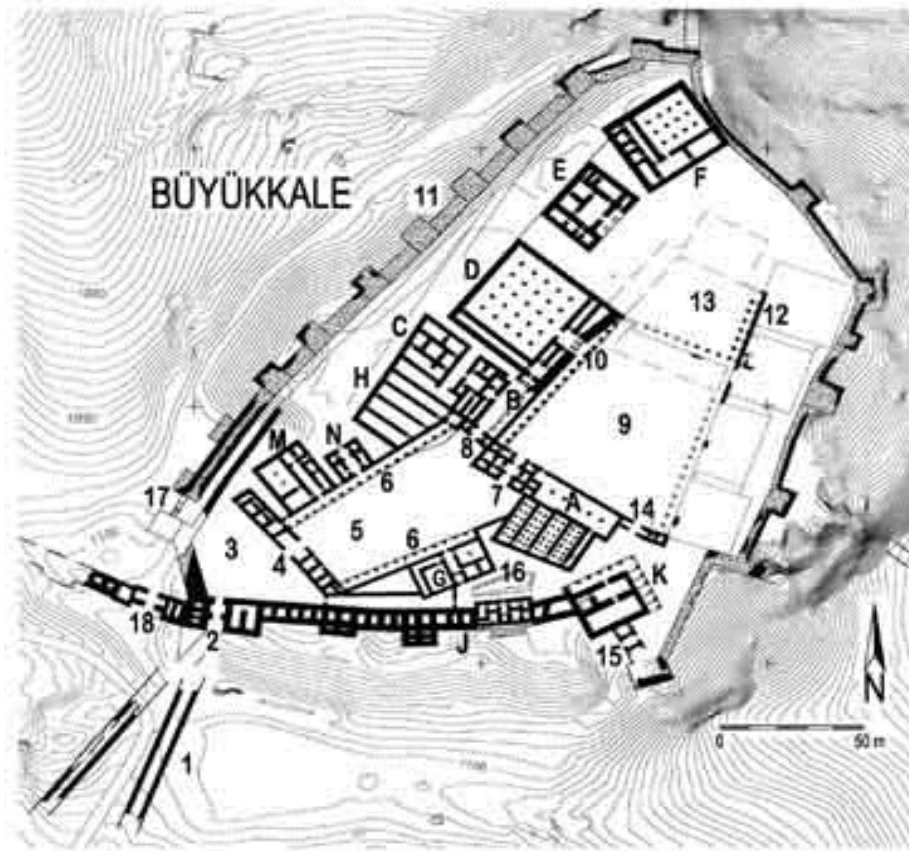

Fig. 1: Hattuşa-Büyükkale D Yapısı (Naumann, 2007: 441, Res. 573)

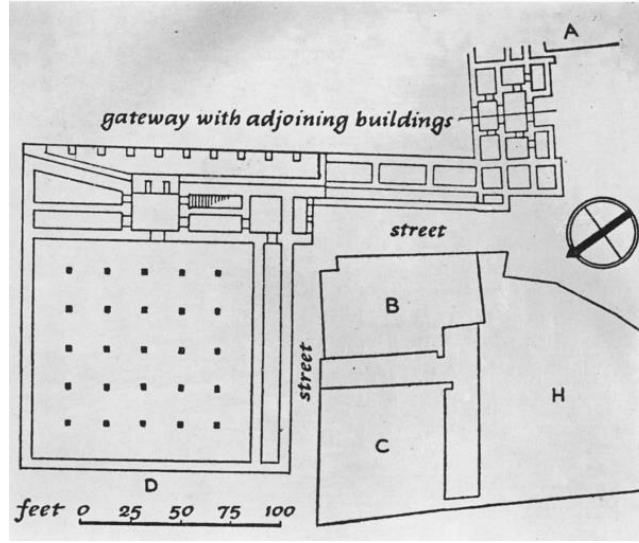

Fig. 2: Büyükkale D Yapısı (Apadanası) (Francovich, 1966: Fig. 36)

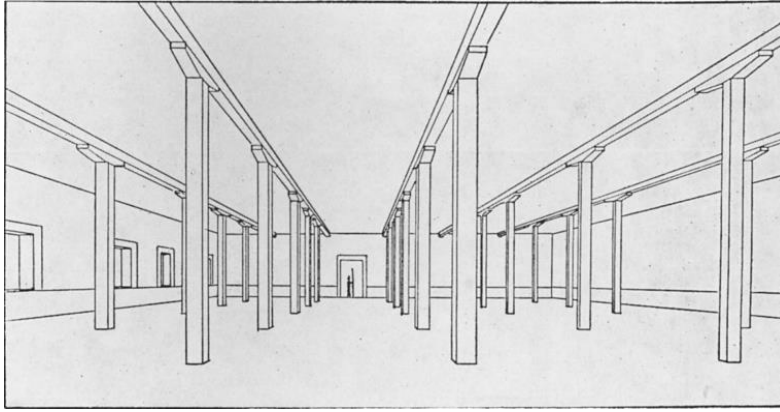

Fig. 3: Büyükkale D Yapısı Rekonstrüksiyonu (Francovich, 1966: Fig. 37)

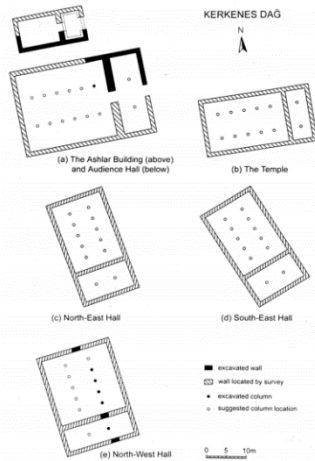

Fig. 4. Keskenes Dağı Sütunlu Yapıları Sütunlu Salonu (Summers, 2006: 198)

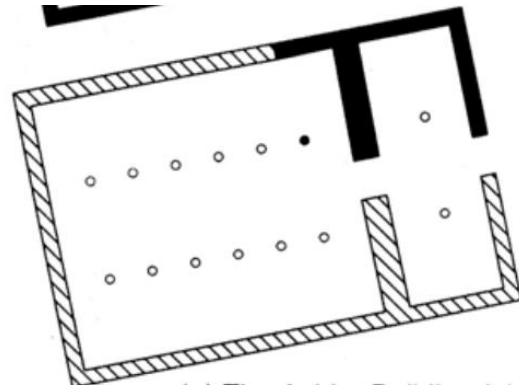

Fig. 5. Kerkenes Dağı Ana (Apadana) (Summers, 2007: 256)

Fig. 6. Altintepe Apadanası ve Haldi Tapınağı (Yiğitpaşa, 2010: 120, Çiz. 17, (Summers, 1993'ten geliştirilmiştir)

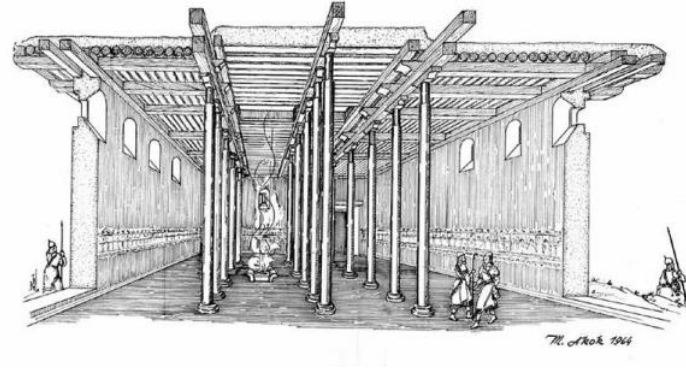
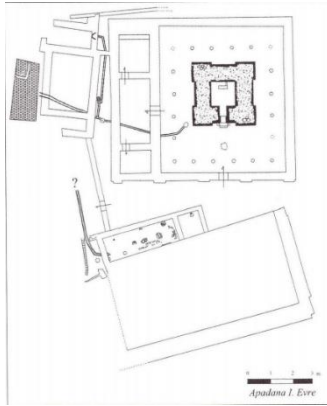

Fig. 7. Altintepe I. Evre Apadanası **Fig. 8.** Altintepe II. Evre (Genişletilmiş) Apadanası (Karaosmanoğlu, 2009: 358, Çiz. 3) (Karaosmanoğlu, vd., 2011: 139)

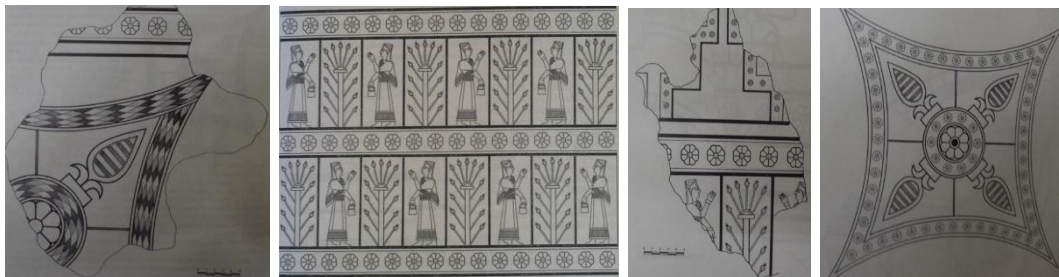

Fig. 9a. Altintepe Apadana Resimleri (Özgüç, 1966: Fig. 23, 24, 29, 37)

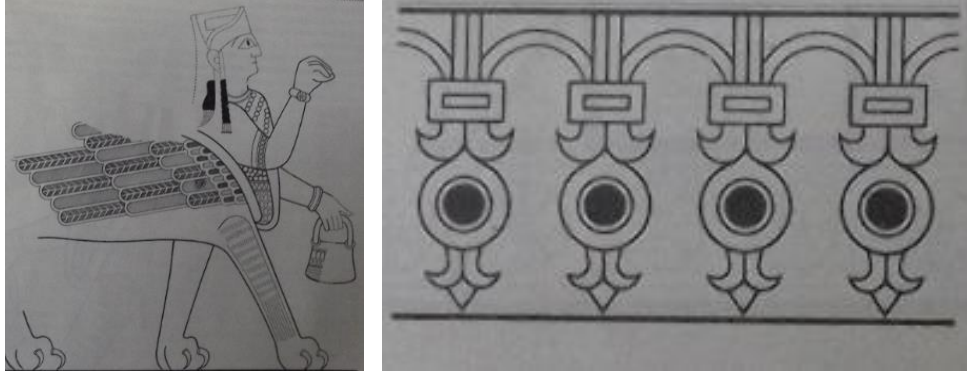

Fig. 9b. Altıntepe Apadana Resimleri (Özgüç, 1966: Fig. 17, 27)

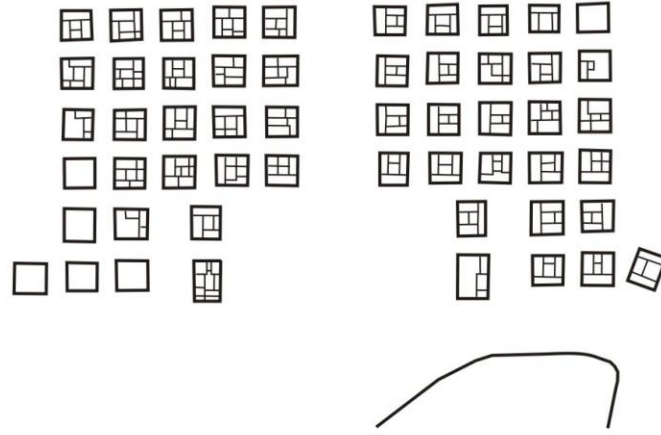

Fig. 10. Nevşehir Apadanası, İn-Situ Halinin Çizimi (Yenipınar, 2005: 21)

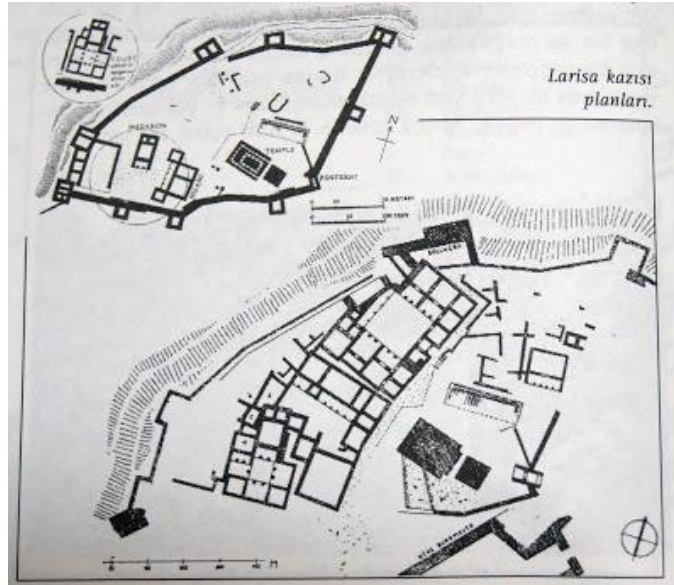

Fig. 11. Larisa (Buruncuk) Mimari Kompleks Planı (Boehlau – Schefold, 1940)

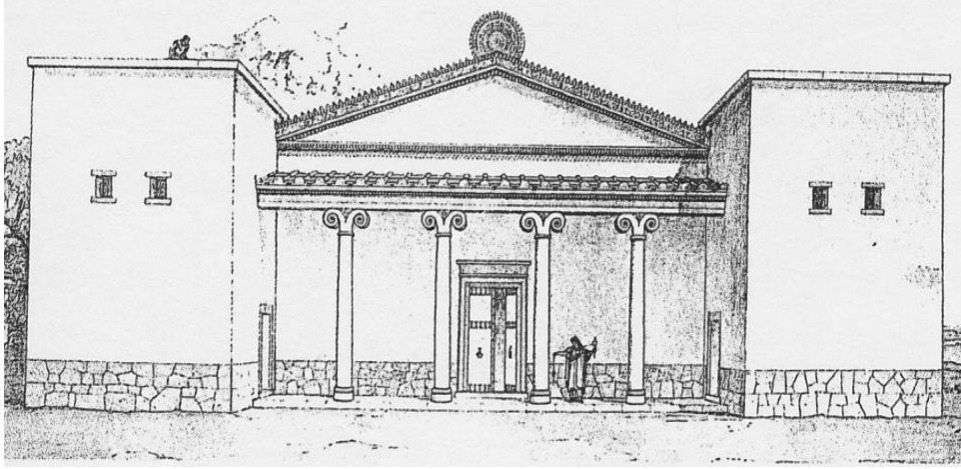

Fig. 12. Larisa (Buruncuk) Kserkses Sarayı Yeniden Kurma Denemesi (Dönmez, 2006: 23)

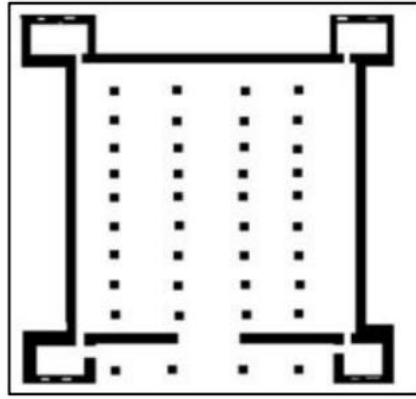

Fig. 13. Larisa Apadanası (Boehlau – Schefold, 1940)

Fig. 14. Tille Höyük Pers Dönemi Yerleşim Planı (Blaylock, 2017: Res. 3)

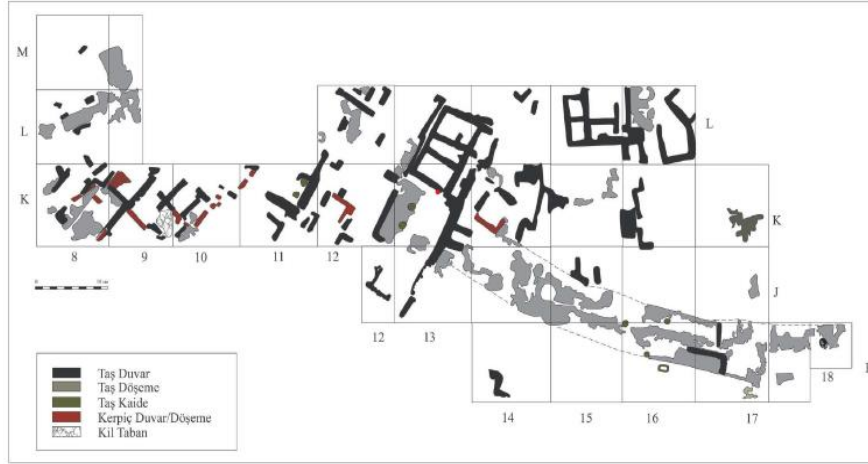

Fig. 15. Oluz Höyük 2B Mimari Tabakası (MÖ. 425-300). (Dönmez, 2015: Plan-Oluz Höyük)

Res. 1. Hattuşa (Boğazköy) Büyükkale (Seeher – Schachner 2014: 136, Fig. 7)

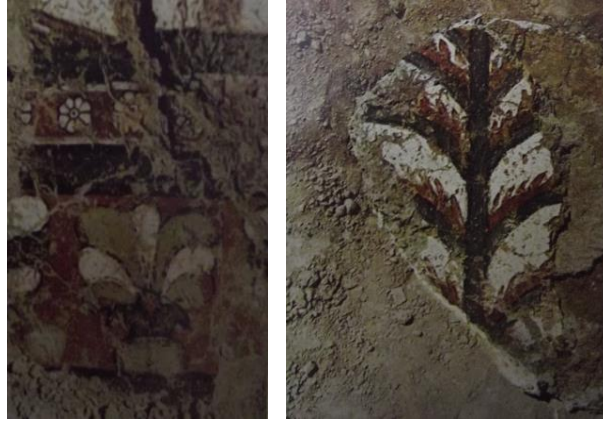
Res. 2. Kerkenes Dağı Kapı Girişi (Summers, 2013: 231)

Res. 3. Altıntepe Kalesi Genel Görünümü (Karaosmanoğlu, vd., 2014: 510)

Res. 4a. Altıntepe Apadanası Duvar Resimleri (Özgüç, 1966: 1-3)

Res. 4b. Altıntepe Apadanası Duvar Resimleri (Özgüç, 1966: 2-3)

Res. 5. Genişletilmiş Apadana ve Tapınak Duvarı (Yiğitpaşa, 2010: 120, res. 10)